De familie De Dobbelaer in het feodale Beveren van de 18de eeuw

Reeds eerder verscheen in Het Land van Beveren een bijdrage over Pieter De Dobbelaer die zich als wagenmaker in de Beverse Kloosterstraat vestigde in de 17de eeuw.[1] We hebben ondertussen na jarenlang zoeken sterke vermoedens waar hij vandaan kwam, maar daar later meer over. Over zijn Beverse nakomelingen proberen we in deze bijdrage wat meer duidelijkheid te krijgen. Zij woonden op verschillende plaatsen in het Beveren van de 18de eeuw. Vooraleer hier dieper op in te gaan wordt eerst nog even het Beveren van het Ancien Régime beschreven. Ook de typische nog feodale gewoonten uit die tijd zullen aan bod komen.

Een Bevers stratenplan uit de 18de eeuw

De Beverse ondergrond bestaat uit een zandbodem die zich langgeleden in het Plioceen had afgezet vanuit de zee die toen nog grote gebieden van Vlaanderen in zijn greep had.[2] In de koude periode nadien zal de zee zich terugtrekken en zal de zandbodem bedekt worden met zand en leem dat door de wind wordt meegevoerd. Lokaal worden er stuifzandruggen gevormd, en het latere Beverse dorpscentrum is zo ontstaan op een 13 m hoge zandrug.

In de periode 1771-78 zal graaf de Ferraris zijn kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden maken.[3] Het is deze kaart die we hieronder gebruikt hebben om een situatieschets van de ***prochie***[4] Beveren uit die tijd te maken. De straten die er op aangeduid zijn, zijn in grote lijnen nog in het huidige stratenplan terug te vinden. Enkele rechttrekkingen zijn later gedateerd: de Zandstraat liep toen enkel verder via de Bijlstraat en de weg naar Vrasene via de Glazenleeuw liep nog via de vroegere Schooflandmolen. Op deze situatieschets zijn ook enkele beken getekend[5] die het oppervlaktewater noordwaarts afvoerden: vanuit het dorpscentrum waren dit de Beverse beek, de Meerminnendambeek en de Donkvijverbeek. De Melselebeek vormde oostelijk de scheiding met de *prochie* Melsele.

De straten die vanuit het dorpscentrum liepen waren eigenlijk nog onverharde wegen die in de winterperiode nauwelijks berijdbaar waren. Met de latere rechttrekking tussen de Zandstraat en Vijfstraten ontstond een wat meer comfortabele verbindingsweg tussen Antwerpen en Gent, die dan nog enkel in het midden een gekasseide strook had waarop **postkoetsen** reden.[6] Er moeten voordien in het dorpscentrum al deels gekasseide wegen geweest zijn. Zo is er in 1714 sprake van

---

[1] M. Van Stappen, *Op zoek naar Pieter De Dobbelaer, wagenmaker te Beveren in de 17e eeuw,* Het Land van Beveren (HLVB), 1989, P. 25.

[2] *De verdere evolutie van de mens in het Plioceen (7 tot 2,5 miljoen jaar geleden),* www.stap-brug.be. Op deze website staan ook andere periodes uit het verleden beschreven. Telkens wordt aandacht gegeven aan een 4-tal regio's: het Waasland, het Pajottenland, het Meetjesland en het Hageland. Verder zijn in diverse parentelen een paar duizend namen te raadplegen, voornamelijk rond de namen van mijn ouders, Van Stappen en De Dobbelaer, die al sinds de 17de eeuw voorkwamen in Beveren en het Waasland.

[3] de Ferraris, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden, 1771-78, *http://belgica.kbr.be.*

[4] Met *prochie* wordt het toenmalige grondgebied van Beveren bedoeld, dat kerkelijk afhing van de Sint-Martinuskerk. De oppervlakte van de parochie bedroeg ongeveer 17,2 km², met de afzaatgebieden van Vrasene en Melsele erbij telde men ongeveer 19,3 km² (=1903 ha, wat ongeveer 1359 bunder bedraagt). In: J. Smessaert, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Bevolkingsevolutie en bevolkingsstructuren, 1986, P. 516.

[5] Deze weergave van de beken is gebaseerd op hun huidige ligging.

[6] Mededelingenblad Koninklijke Oudheidkundige Kring van Het Land van Waas (KOKLVW), 2001, P. 19. De werken voor de aanleg van de verbindingsweg tussen Gent en Antwerpen startten in 1783, en eindigden in 1791, in: Geschiedenis van Volk en Land van Beveren, deel 1, P.147. Het stuk tussen Sint-Niklaas en het Vlaams Hoofd werd gekasseid in 1787/88, in *Land van Waas 1000 jaar Waaslanders en hun verkeer*, Waar is de tijd, deel 2, P.36.

kasseistenen die werden aangekocht om de ***kassei*** in het dorp te herstellen.[7] De straat- en wijknamen –deze werden ook met een nummer aangeduid- die op de situatieschets zijn aangebracht, komen uit diverse 18de eeuwse bronnen. De straten die Beveren toen kende waren in niet al te beste staat en het plaatselijk bestuur voerde regelmatig straatschouwingen uit op zoek naar *fauten en gebreken* en gaf opdracht aan de omwonenden de *erstellingen* uit te voeren. Zo dienden Joannes Truyman, Guillelmus Wittock en Josephus Thomaes die op de Vesten woonden, de putten in de weg voor hun hofstede te vullen *met maegere aerde en dezelve op te ronden en te bringen ondere de lijne.*[8] Verder diende men de wegbermen goed te onderhouden en *alle uytstekende ofte afgekapte eijnden van staecken* te verwijderen*, zodat de wateren van de straeten gemakkelijk afwateren naer de wedersijdsche gragten … ende de straeten te bevrijden van overstromingen verrottingen ende quaede gaen daer door inkomende.*

Beveren telde toen ook heel wat herbergen, die vaak zelfs aanleiding gaven tot een straatnaam zoals de Glazenleeuw en de Bijlstraat. Op de Markt waren er toen al de herbergen *Ste Barbara, den Hert, de Dry Coningen, Ste Cecilia* en *de Swaene*. In de Vrasenestraat kende men *den Hertoghe van Aerschot* en *den Schouwvager* en in de Zandstraat was er vertier met bier en wijn in *den Bonten Os* en *Ste Huybrecht.* Ook de Kloosterstraat was rijkelijk bedeeld met *den Dobbelen Arent, de Ganse, de Clocke, den Nachtegaal* en *de Gulden Roose*.[9]

Enkele dreven die naar het dorpscentrum voerden waren in de 18de eeuw langs beide zijden omzoomd met bomen. Dit was het geval voor de dreven die naar Cortewalle liepen, en ook voor de Kasteeldreef die leidde naar Singelberg, de locatie van het vroegere kasteel van Beveren. Van dit laatste bleef er toen al niet veel meer over en de motte zou zelfs in 1794 openbaar verkocht worden. De Kasteeldreef zelf, tot dan toe privé-bezit, zou geleidelijk aan ook voor de dorpelingen toegankelijk worden. Sommige inwoners kregen er een toegang tot hun woning.[10]

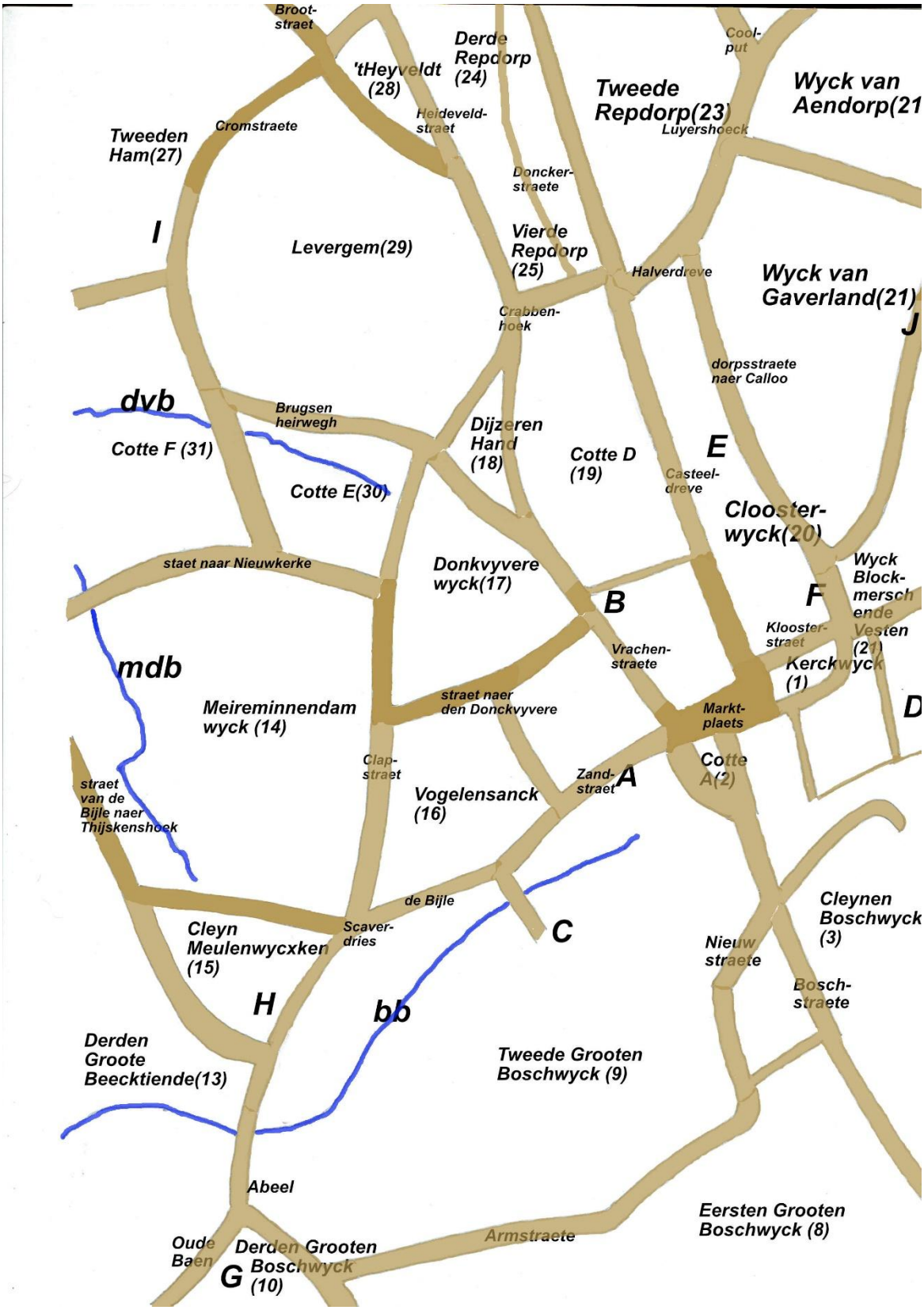
---

[7] H. Cools, *De markt: draaischijf van Beveren in de 19de eeuw*, HLVB, 1996, P. 15. De Vrasenestraat was sinds 1728 tot aan het Ijzerhand gekasseid, de verdere verbindingsweg met Vrasene zou pas in de 19de eeuw gekasseid worden! (P.16).

[8] Straatschouwing (1784 en 1794) door meier, burgemeester en schepenen van halle en vierschaar van Beveren, Oud Archief Beveren (OAB) nr. 1081.

[9] De diverse 18de eeuwse herbergnamen komen uit: N. Kerckhaert, Oude Oostvlaamse herbergnamen, 1980; *Genealogische nota's uit het oude archief van Beveren-Waas*, Vlaamse Stam, jaargang 15, P. 295; N. Kerckhaert, Oude Oostvlaamse huisnamen, 1990. Er was ook nog Sint Ambrosius op het Halfdreef, Sint Arnault op de Crabbenhoek en het *Bustelken* (Borstel) in de Armstraat (niet ver van de Abeel).

[10] Brouwer Martinus Cole koopt de motte en enkele rondom liggende percelen. De verkoop gaf aanleiding tot processen in 1824 en 1827 met de familie van Arenberg, in: A. Buvé, Het vorstelijk en hertogelijk huis van Arenberg, AOKLVW, 1966, P.249, en in: Singelberg, Het kasteel & het Land van Beveren, 2007, P. 222. Enkele inwoners kregen mits een jaarlijkse vergoeding het recht een uitgang te maken (P. 215).



Situatieschets van het 18de eeuwse Beveren. [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] *met enkele beken: Beverse beek (bb), Donkvijverbeek (dvb) en Meerminnendambeek (mdb).*

[11] N. Kerckhaert, Oude Oostvlaamse herbergnamen, 1980.

Enkele Beverse notabelen

In de Zandstraat

Beveren heeft altijd wel wat notabelen onder zijn inwoners gekend, en dat was toen niet anders. We overlopen er hier enkele. In de Zandstraat bevond zich de toenmalige omwalde pastorij (A op de situatieschets). Enkele namen van de 18de eeuwse **pastoors** waren Philippus Ludovicus De Haze (+1749), Michael Ongena (tot 1752), Amandus Fidelis De Schampelaere (+1765), Joannes Petrus De Rechter (+1787) en Philippus Jacobus Swaenepoel (+1791). De meesten bleven levenslang pastoor en overleden te Beveren. Verschillende werden aangesteld door de Leuvense Universiteit. Na de aanstelling van pastoor Onghena, ontstond er een betwisting waardoor hij overgeplaatst werd naar Doel. Alle pastoors konden beroep doen op een onderpastoor, vanaf 1773 zelfs op een tweede.[19]

Aan de overkant van de straat staan op de Ferrariskaart enkele hofstedes getekend. Hier zouden later twee riante herenwoningen gebouwd worden die beide begin 19de eeuw bewoond werden door de familie de la Kethulle.[20] Het is onduidelijk wanneer deze herenwoningen gebouwd werden. Na de brand van Beveren in 1702 is er een proces tussen Petrus Guillelmus **Annez**, die hier toen nog een hofstede had met een strooien dak. Ten westen van zijn huis woonde zijn jongere broer *Frans August* Annez en tussen beiden in stond nog de hofstede van Otto Piers, een broer van Anna Piers.[21] Vermoedelijk hebben nakomelingen van deze familie Annez tijdens het verdere verloop van de 18de eeuw deze hofstedes bewoond.

---

[12] Straatschouwing (1784 en 1794) door meier, burgemeester en schepenen van halle en vierschaar van Beveren, OAB nr. 1081.

[13] *Genealogische nota's uit het oude archief van Beveren-Waas*, Vlaamse Stam, jaargang 15, P. 295.

[14] P. Bernaers, *De vroedschap van het Land van Beveren in 1789*, Het Land van Beveren (HLVB), 1963, P. 16.

[15] G. Roggeman, Beveren Staten van Goed (bewerking).

[16] Beschrijving van de verschillende Beverse wijken (1664), OAB nr. 280.

[17] *Historische informatie over de brandrampen die de kom van het dorp van Beveren in as legden in 1651 en 1702, en de evolutie van het "merctvelt" van 1651 tot 1684,* Brochure Orde van het Pilorijn, 1988.

[18] A. Van Landeghem, *Den originelen caertenboeck (1666),* Bijlage Vormingscursus Gidsen in het Land van Beveren (G. Willems). Hierin worden 46 wijken beschreven met telkens hun ligging en het eerste perceelnummer. Ook in: Landboek 1664, OAB nr. 280. De kaart uit 1666 is verloren gegaan, landmeter du Caju maakte in 1808 een kopij, in: OAB nr. 284. Zie ook: Familiefonds Van Gerven, nr. 53. De wijknummers op de situatieschets zijn overgenomen uit *Wijken van Beveren-Waas*, HLVB, 1965, P. 7. In andere bronnen is soms een afwijkende nummering te vinden!

[19] R. Weemaes, De Sint-Martinuskerk in het land van Beveren, 1978.

[20] De eerste woning zou in de volksmond het Zwart hekken heten. Volgens R. Willems in *De adellijke familie Annez de Taboada en hun band met Beveren*, HLVB, 2008, P. 211, zou dit kasteeltje al midden 18de eeuw gebouwd zijn. De woning ernaast –het latere huis van Dokter De Paep- zou volgends dezelfde auteur al van het einde van de 18de eeuw dateren. De families de la Kethulle bewoonden de woningen sinds het begin van de 19de eeuw.

[21] Het proces was ingespannen na de verplichting om voortaan geen strooien daken meer te gebruiken. Petrus Guillelmus Annez (+1735) was niet van de minste: hij was in het bezit van de heerlijkheden Zillebeke, Rasegem en Massene en oefende er ook de rechtspraak uit. Waarom hij tegen de 'regeerders' van Beveren inging en dus niet wou weten van een nieuw dak, volgt niet echt duidelijk uit de procesteksten. De zinsnede dat *hij is eenen liefhebber van processen,* zinspeelt waarschijnlijk op enige wrijving tussen hemzelf en het plaatselijke bestuur. Zijn hofstede had hij gekocht van de erfgenamen van *Pieter* Franciscus Piers. Otto Piers (+1718) was zijn vader opgevolgd als ontvanger van de heerlijkheid Beveren. In P. Verheyen, *Het proces na de brand van Beveren in 1702,* HLVB, 2003, P. 35-57.



Fragment uit de de 18de eeuwse Ferrariskaart met de hofstedes in het dorpscentrum. Ten zuidwesten van het centrum merkt men de omwalde pastorij op, met aan de overkant van de straat enkele hofstedes, waaronder vermoedelijk deze van de familie Annez. Ten westen hiervan –vertrekkende aan het cijfer 10- ligt de weg die de Molenberg verbindt met de Donkvijverstraat. In de Vrasenestraat zijn de lusttuinen achter de vroegere hofstede van de familie Piers goed zichtbaar. Bovenaan op de kaart is een omwalde hofstede zichtbaar –later gekend als villa Alix- en meer rechts op de kaart –boven het woord 'Beveren'- staat het kasteel Cortewalle getekend.

Even verderop in de Zandstraat, ten oosten van de pastorij, bevond zich de behuisde hofstede **Cretenborch**. Deze kwam in 1697 in het bezit van het echtpaar Josephus Maes-Catharina De Leeuw. Het goed werd omschreven als *zeker huis, schuur en stallingen met alle de edifitiën, mitsgaders landerijen* (ongeveer 2,5 gemet groot). De noordelijke begrenzing van dit perceel was de Zandstraat of de *kassei.* Josephus Maes was **meier te Kallo** en zou hier na een tijdje komen wonen. Na zijn dood in 1709 kwam de hofstede in het bezit van zijn dochter Anna Catharina Maes, gehuwd met Petrus Baert. Deze laatste was schepen van Beveren in 1704 en 1706, als 'gegoede' gekozen in 1717 en 1718 en werd als oudste schepen in 1733 zelfs burgemeester. Na het overlijden van zijn weduwe in 1752, werd hun dochter Isabella Clara Baert –gehuwd met Christianus Norbertus Wouters- de nieuwe bezitter van Cretenborch. Deze Wouters was van Antwerpen afkomstig en licentiaat in de beide rechten. Ook hij wordt in de periode 1741-1771 aangeduid als '**gegoede**' die verkozen werden onder de bijzonderste eigenaars, en hun toestemming moesten geven voor geldleningen door de plaatselijke overheid. Weduwe Isabella Clara Baert (+1804) zal begin 19de eeuw samen met haar twee

zonen, beiden priesters, het inmiddels gebouwde Bosdamkasteel bewonen.[22] Ook hier is het onduidelijk wanneer de vroegere behuisde hofstede omgebouwd werd tot het huidige kasteel.[23]

De familie Piers[24]

Op de Ferrariskaart staat in de **Vrasenestraat** het vroegere woonhuis van de familie Piers getekend (B op de situatieschets met lusttuinen en dreven tot aan de Kasteeldreef). De ongehuwde zusters Anna Francisca en Barbara Josepha Piers waren de twee erfgenamen na het overlijden van hun ouders Petrus Franciscus Piers (+1693) en Anna Maria de Jonghe (+1684). Het huis in de Vrasenestraat wordt omschreven als *huys, schuere ende stallen mette landen daermede gaende* tot aan de Kasteeldreef (in totaal 12 gemeten 90 roeden groot). De twee zussen hadden ook een huis rechtover hun ouderlijk huis gekocht tot oprichting van een voorlopige school. In 1728 sterft Barbara Josepha Piers. [25]

De financiële middelen die Anna Francisca Piers had, maakten het haar mogelijk om het **kasteel van** Welle (C op situatieschets) te kopen in 1723 voor een aankoopprijs van 600 ponden wisselgeld. In haar *Hand- of Notitieboech* staat het vermeld als *Hof van Welle met nederhof, duyvekeete ende alle gebouwen, plantatiën, dreven ende wallen.* Het kasteel lag in *de Tweeden Grooten Bosch*-wijk en had een oppervlakte van 545 roeden. De omliggende walgrachten hadden een oppervlakte van 558 roeden, verder was er nog een *notelaeren boschken (119 roeden)* en dreven *eertijts beplant met eecken* (210 roeden).

Het huidige kasteel kent nog de vroegere typische U-vorm met binnenkoer en torentje. De duiventil moet gestaan hebben op de plaats waar later het lokale kerkhofje werd aangelegd. Aan de westkant van het gebouw verleende een brug toegang tot dienstgebouwen die eveneens omwald waren. Aan de zuidkant was enkel een muurafsluiting die toegang verleende tot de tuin. In 1750 werd op deze plaats een nieuwe kapel gebouwd, waardoor de volledige binnenkoer omsloten werd.

Wanneer Anna Piers het kasteel in 1723 koopt waren *Karel* Foullon d'Anteville, gehuwd met Maria Clara Del Plano de laatste bewoners. Zij was de dochter van *Jan Jozef* Del Plano (+1713), heer van Welle. Vanaf 1695 was Anna Piers reeds begonnen met het opvangen van weesmeisjes in het eerste schooltje in de Vrasenestraat. De kinderen kregen er o.a. godsdienstonderricht en leerden er *spellewercken* (=kantwerken). Vele weeskinderen werden er gedurende een aantal jaren geplaatst, waarbij de familie voor *cleeren, lijnwaet en oock slapelakens* diende te zorgen. Deze school zou vanaf 1725 verhuizen naar het door Anna Piers aangekochte kasteel Hof ter Welle, dat in de volksmond de naam **Geestelijk Hof** zou krijgen. Ze omringde zich met geestelijke dochters die zich vanaf 1727 verenigden in een nieuwe kloosterorde '**Zusters van O.L. Vrouw Presentatie'**. In 1751 telde men al

---

[22] P. Verheyen, *Kretenborch en Bosdamkasteel*, HLVB, 1989, P. 50-72. Christianus Norbertus Wouters zou in 1743 ook tot armmeester verkozen worden, in 1745 werd hij tot penningmeester van 'O.L. Vrouwpolder, gezegd Beverenbroec' benoemd. Hij werd in 1756 eigenaar van de heerlijkheid Sijssele en werd ook als leenman genoemd van de heerlijkheid Levergem, Doorn en ter Beeck.

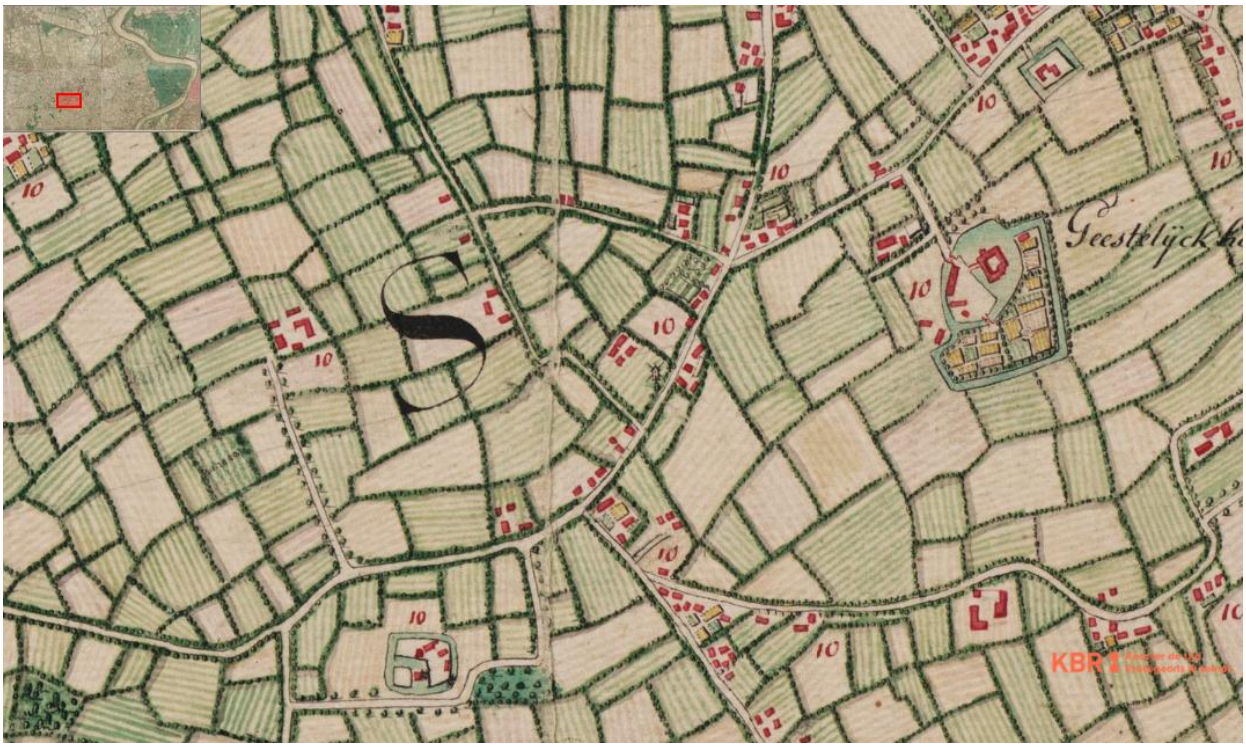
[23] In Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Deel 7n1 (B-L), 1981, wordt het Bosdamkasteel begin 19de eeuw gedateerd, wat trouwens ook het geval was voor de latere herenwoning van Dokter De Paep.

[24] R. Weemaes, *Het Hof ter Welle of Geestelijk Hof te Beveren*, Brochure Hof ter Welle te Beveren, 1984.

[25] Het is nog onduidelijk wie er in dit herenhuis woonde na de familie Piers. Begin 19de eeuw worden dokter Eeckelaert (+1813), en nadien onderwijzer Bombeke vernoemd als bewoners. In het gezin Piers-De Jonghe werden 4 zonen en 6 dochters geboren. Otto Piers (+1718) bleef ongehuwd, Ignatius treedt in bij de jezuïeten, 2 broers sterven op jonge leeftijd. De 6 meisjes blijven als geestelijke dochters ongehuwd, blijven wel in het gezin wonen en zetten zich in voor allerlei vrome activiteiten. Nadat ook 4 zussen van Anna Piers sterven, blijft zij enkel met haar zuster Barbara Josepha over voor een definitieve boedelscheiding in 1720 van het erfgoed van haar ouders. In: M. De Meulemeester, *De familie Piers te Beveren*, HLVB, 1958, P. 32-34.

13 zusters, in 1787 waren er al 22.[26] Anna Piers maakte al haar bezittingen over aan de nieuwe stichting. Zij zal zelf in 1751 overlijden, *juffrouw* Joanna Christina Van Reusel (+1763) wordt de nieuwe *Directrice*. Nadien zal gedurende meer dan 30 jaar Moeder Theresia Debbaudt de leiding hebben.

Naast de school van Anna Piers waren er nog enkele andere schooltjes waar vaak leken als **schoolmeester**[27] optraden en die door de plaatselijke Beverse overheid erkend waren. Of er veel scholieren waren valt te betwijfelen: er werd enkel in de winterperiode onderwezen, en er diende een geldelijke bijdrage betaald te worden aan de schoolmeester. Feit is alvast dat toen nog een groot deel van de Beverse bevolking niet kon lezen of schrijven.



Fragment uit de 18de eeuwse Ferrariskaart met rechts op de kaart het kasteel van Hof ter Welle met even noordwaarts de pastorij. Onderaan de kaart ligt de Armstraat –de huidige Piet Stautstraat- en eveneens onderaan is de omwalde hofstede van Hof ter Saksen getekend. De doortrekking van de Zandstraat naar het huidige Vijfstraten is nog niet getekend, en is van kort na het opmaken van deze kaart.

[26] R. Weemaes, *300 jaar meisjesonderwijs te Beveren Stichting Anna Piers-1698-1998*, HLVB 1999, P. 149-166. In 1787 waren er 25 arme meisjes en 22 kostscholieren, in: F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 157.

[27] Op 14 juli 1743 wordt de Beverse onderwijzer Anthonius Govaert genoemd die de leiding had over een toneelstuk uitgevoerd door de **rederijkerskamer** *De Christusooghe* op het erf van *den Hantbogh* in de Kasteeldreef. Er werden een aantal schermutselingen met sabels nagespeeld, waarbij een zekere Martinus Van Hal (°Beveren 28.10.1718, zoon van Gasparius en Maria Vercauteren) ernstig verwond werd en nog dezelfde dag overleed. Het gerechtelijk onderzoek dat volgde, kon geen dader aanwijzen. In: *Land van Waas, 1000 jaar Waaslanders en hun cultureel leven,* Waar is de tijd, deel 19, 2002, P. 443. Zie ook Betalingen aan de schoolmeesters, o.m. voor het gratis onderrichten van arme kinderen, OAB nr. 770.

De woningen van de Beverse hoogbaljuws

Het omwalde Beverse **kasteel Cortewalle** (D op de situatieschets) was de woonplaats van **hoogbaljuw** *Pieter Ferdinand Joseph* Goubau (+Beveren 1749).[28] Het kasteel komt vanaf 1736 in handen van zijn nicht Isabella Maria Josepha Goubau[29], dochter van zijn broer, en na haar dood in 1742, van haar zussen Barbara (+1775) en Joanna Goubau (+1781). Deze laatste was gehuwd met James Dormer, en het was hun dochter Maria Elisabeth Dormer, gehuwd in 1764 met *Pieter Frans* van Brouchoven, graaf van Bergeyck, die vanaf 1781 het kasteel bewoonde.[30]

Pieter Ferdinand Joseph Goubau werd na zijn dood door zijn zoon Fredericus Josephus Goubau (+1756) opgevolgd als hoogbaljuw. Deze laatste had in 1745 het kasteeltje gekocht van gravin de Rembeaucourt, dat later in de volksmond als **villa Alix** zou bekend worden (E op situatieschets). Na zijn dood komt het in handen van Maria Theresia Goubau, zijn zus, die het dan zelf enkele jaren later verder verhuurt aan de nieuwe Beverse hoogbaljuw *Jean Joseph* Annez (sinds 1756,+1772). Ook diens zoon *Jean Marie Michel* Annez, wordt hoogbaljuw en zal zijn woonst hebben op dit kasteeltje, dat dus een rijk baljuwverleden heeft gekend.[31]

In de Kloosterstraat

Halverwege de Kloosterstraat werd kort na de brand van Beveren in 1702, een herenwoning gebouwd. Deze zou later bekend worden **Huize Lombaert** en als de plaats waar tot 1968 het oude vredegerecht gehuisvest was, ook de vroegere Centrumschool was er gevestigd. Het was *Pieter* Lombaert, notaris en **stadhouder van Melsele**, die het na de verkoop van de afgebrande hofstede in 1703 heropbouwde zoals in zijn huidige toestand. Zijn weduwe verkocht het pand in 1711 aan *Michiel* Dullaert, **griffier** van de halle en vierschaar van Beveren.[32]

---

[28] *Pieter Ferdinand Joseph* Goubau werd geboren in 1680 als zoon van Jan Franciscus Goubau. Deze functie was niet erfelijk maar vader Goubau betaalde in 1680 een som geld opdat zijn zoon levenslang hoogbaljuw zou zijn. Vader Goubau (+1683) werd voogd-hoogbajuw en na zijn dood nam grootvader Maximinus Gerardi tot 1698 de taak van voogd-hoogbaljuw over. *Pieter Ferdinand Joseph* Goubau zou nadien de functie uitoefenen tot aan zijn dood. Zijn zoon zou nog tot 1756 hoogbaljuw worden. In: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 340.

[29] Toen Isabella Maria Goubau het kasteel Cortewalle bewoonde, had zij twee kamermeisjes, een kokkin, een koetsier, een knecht en een tuinier in dienst, in: *C. Goossens, Portret van Isabella Maria Goubau*, HLVB, 2004, P. 69. Begin 1742 was ze te Beveren gehuwd met een oudere edelman. In oktober van datzelfde jaar bevalt ze van een doodgeboren zoontje, waarna ze enkele dagen later zelf overlijdt (P.72).

[30] G. Willems, R. Willems, Cortewalle, 2000. *Pieter Ferdinand Joseph* Goubau was ook heer van de Beverse heerlijkheid Sijssele.

[31] G. Willems, R. Willems, Cortewalle, 2000. *Jean Marie Michel* Annez zou de laatste Beverse hoogbaljuw worden. Hij was in 1772 gehuwd met een dochter van Maria Theresia Goubau, die samen met haar schoonzoon en dochter het kasteeltje zou bewonen.

[32] *Catalogus H.H.K. Het Land van Beveren vzw: 50 jaar inzet voor lokaal erfgoed 1957-2007*, HLVB, 2007, P. 109. Michael Dullaert wordt op zijn beurt na zijn overlijden in 1737 opgevolgd door zijn zoon Michael Dullaert (jr.), die ook advocaat was bij de Raad van Vlaanderen. Deze laatste bleef griffier tot 1773 en was gehuwd met een dochter van Petrus Guillelmus Annez, heer van Zillebeke, Rasegem en Massene, die in de Zandstraat woonde, in: B. Verwerft, *Marie, de menschen segghen dat gij groot gaet*, HLVB, 2015, P. 126. Een Michael Dullaert *ex Beveren* wordt in de inschrijvingslijsten van de Leuvense universiteit vermeld in 1728-29. Ook andere 18de eeuwse Beverenaars werden er geregistreerd zoals uiteraard *Jan Frans* Van de Velde, maar ook telgen uit andere bekende Beverse families zoals Annez, Versmessen, Eeckelaert, Wouters, Rotthier. In: R. Van Gerven, *Studenten uit het Land van Beveren aan de Universiteit van Leuven*, HLVB, 1964, P.57-67. Een zoon van Michael Dullaert (jr.) is jonkheer *Dierick Niclaes Frans* (+1796, ongehuwd) die ook **hoofdschepen van het Land van Waas** was en een tijdje burgemeester van Beveren, in: L. Lindemans, *Oude geslachten in het Land van Waas*: (De) Caluwé-(L)eeckelaert, AOKLVW, 1996, P. 175-176.



Foto van de vroegere griffierswoning van de familie Dullaert, als uniek voorbeeld van de 18de eeuwse bouwstijl in het dorpscentrum (ArcheoNet Vlaanderen, T. Vereenooghe).

Even verderop in de Kloosterstraat bevonden zich de gebouwen van het **Wilhelmietenklooster** (F op situatieschets), dat na de inval van Oostenrijkse soldaten even later in 1786 zou verkocht en afgebroken worden. De Oostenrijkse vorsten maakten het ook Jan Frans Van de Velde moeilijk en ontnamen hem verschillende keren zijn lesopdracht aan de Leuvense universiteit. Het Geestelijk Hof zou dan weer ontsnappen aan verdere maatregelen vanwege het bewind en bleef verder weeskinderen opvangen.

Bij het triestige afscheid van het Wilhelmietenklooster werd nog een gedetailleerd grondplan van de gebouwen en tuinen gemaakt, en enkele tekeningen die ons nog een goed beeld geven van hoe het er toen uitzag.[33] De hoofdingang, de *bellepoort*, lag toen in de Kallobaan. Verderop was er nog de *groote poorte*. Aan deze kant was het domein grotendeels ommuurd, meer naar het noorden was een brede wal gegraven. Van zodra men het domein had betreden, passeerde men eerst een paar siertuintjes, de *hofkens voor de religieusen*, en kon men het kloosterpand binnengaan dat langs vier zijden een centraal pandhof omsloot. In dit kloosterpand speelde zich een groot deel van het monnikenleven af. De mooie kloosterkerk van de Wilhelmieten sloot aan bij de zuidgevel van dit kloosterpand. Nog verder zuidwaarts, tot tegen de Kloosterstraat lag het ommuurde kerkhof waar de monniken begraven werden. Helemaal in het noorden lag een grote moestuin die volledig omwald was en in het westen sloot het domein aan bij de eigendom van de familie Dullaert, die hun woonhuis hadden in de Kloosterstraat. Aan deze kant lag het neerhof met ***duyvekeete***[34] en was ook

[33] R. Weemaes, De Wilhelmieten te Beveren 1461-1784, 1984. De Wilhelmieten bezaten heel wat *capbossen* die hen de nodige voorraden brandhout opleverden, niet alleen voor zichzelf maar ook voor de vele pelgrims en passanten die er kwamen logeren. Het klooster inde vooral **tienden** te Melsele. Het gedetailleerde grondplan van 1786 werd door landmeter Jacobus J. Du Caju gemaakt, de tekeningen waren van de hand van Hendrik De Cort. Het gebouwencomplex zou nadien quasi volledig afgebroken worden, van de kerk zou het hoektorentje bewaard blijven. Bij de verkoop in 1787 werd het domein in 4 loten gesplitst en werd ook de volledige inboedel beschreven. In heel wat vertrekken van de kloostergebouwen hingen verschillende schilderijen. In de kelders werd een ruime hoeveelheid bier en wijn bewaard. Er werd ook een groot aantal boeken verkocht en het kerkinterieur ging naar verschillende kerken uit de omgeving.

[34] De duiventil getuigde in de Middeleeuwen van het aanspraak maken op heerlijke rechten, in: R. Weemaes, De Wilhelmieten te Beveren 1461-1784, 1984. Ook op het kasteel van Welle stond ooit een duiventil. Mogelijk

de brouwerij van de kloosterlingen gelegen, verder een grote tiendeschuur en enkele andere dienstgebouwen. Meer aan de zuidkant lag nog het washuis, de bakkerij, een smidse en begon de schaapsstal. De laatste **prior** was Matthias Verbanck[35], door de kloosterlingen verkozen in 1780. Er verbleven een 10-tal monniken die allen in 1784 verplicht werden het klooster te verlaten. Verschillende van hen verzorgden voordien missen in de kerken van de ruime omgeving. Vermoedelijk hebben er in de 18de eeuw ook heel wat lekebroeders verbleven om het vele werk op in de tuin en elders uit te voeren. De materiële toestand van de priorij kon bevredigend genoemd worden. Toen het einde van het Beverse paterskloosterr naderde, werd nog gepoogd om de kerk te behouden als hulpkerk voor de groeiende Beverse bevolking. Deze plannen werden echter afgeblazen.[36]

Om binnen te treden in het Wilhelmietenklooster, diende de familie van de nieuwe monniken over een zeker kapitaal te beschikken. Er werd ook gevraagd om een eigen uitzet mee te brengen en zelfs een ***aem wijn*** (=ongeveer 150 l) aan het klooster te schenken.[37] In de lijst van intredingen worden ook enkele Beverse families uit die tijd genoemd. Zo wordt in 1752 Joannes Neessens (+1758) vermeld, die een telg was uit de lokale kostersfamilie.[38]

Hof ter Saksen

Het huidige kasteel (G op situatieschets) werd in 1781 gebouwd nadat *Jan-Baptist* Versmessen (+1815, gehuwd met Maria Theresia Van Goethem), **hoofdschepen** van het Land van Waas, het leengoed gekocht had en de oude gebouwen had laten afbreken.

<u>De Beverse bevolking in de 18de eeuw</u>

Langsheen praktisch alle Beverse *straeten* tekende de Ferraris op zijn kaart woonhuizen. Hij zette er ook het cijfer 10 bij om aan te duiden dat de inwoners op kerkelijk gebied afhingen van de Sint-Martinuskerk. De **kerk** stond centraal op de Markt en was omringd door een ommuurd kerkhof.[39] In de loop van de 18de eeuw zagen de dorpelingen enkele malen grote herstellingswerken uitvoeren aan hun kerk. Zo werd vanaf 1722 het schaliëndak hersteld en vanaf 1752 werden de beukbogen verhoogd. Meer ingrijpende werken startten vanaf 1761 en zouden aanleiding geven tot nieuwe fundamenten en kerkmuren van de driebeukige kerk. En na de opheffing van het

---

verwijst ook de toren die momenteel nog rest in de tuin van het vroegere Cretenborch, naar deze heerlijke rechten.

[35] R. Weemaes, De Wilhelmieten te Beveren 14-1784, 1984. Het decreet dat de afschaffing van het klooster bepaalde dateert van 1784. De kloosterbezittingen zouden onder het beheer komen van de zogenaamde Religiekas, van waaruit ze een jaarlijks pensioen zouden ontvangen, op voorwaarde dat ze terug burger werden. Verschillende monniken keerden terug naar hun geboortedorpen, enkelen vestigden zich te Beveren. Matthias Verbanck had als prior in de 18de eeuw een 9-tal voorgangers.

[36] D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 172.

[37] P. Janssens, De uitzet van een Wilhelmiet, HLVB, 1962, P. 114-121. In een notarieel contract dat tussen het klooster en de familie van een monnik werd opgesteld in 1708, is er sprake van een kapitaal van 1500 gulden, en een jaarlijks onderhoudsgeld van 28 gulden. Bij de uitzet dienden tafelgerei *tsynen tafelbehoorten*, en alle beddentoebehoren *tot eyghen ruste* voorzien te worden. Ook diende men bij de intreding over de volledige monnikenkledij te beschikken.

[38] M. Janssens, Lijst van de gekende Wilhelmietenmonniken van Beveren-Waas, AOKLVW, 1964, P. 185-211. O.a. de families Del Plano en Dullaert worden genoemd. Joannes Neessens stond ook in de lijst van Beverse studenten aan de Leuvense universiteit vermeld.

[39] Tot 1784 konden mensen in de kerk zelf begraven worden, nadien werd dit niet meer toegelaten. Vele grafstenen verdwenen door het aanleggen van een nieuwe kerkvloer. Enkele zijn nog bewaard gebleven, o.a. deze van de familie Piers, van pastoor De Rechter, van de kosterfamilie Neesens, van de ouders van Joannes Franciscus Van de Velde, in: R.Weemaes, De Sint-Martinuskerk in het land van Beveren, 1978

Wilhelmietenklooster verhuisde de marmeren kloostervloer naar de binnenkerk.[40] Op het marktplein was er een waterpomp waar de bewoners van konden gebruik maken en verder was er een drinkput voor de paarden en stond er nog de schandpaal[41] die de macht van de heer van Beveren symboliseerde.

Naast de notabelen die in Beveren woonden, was er een groep van welstellende burgers die vaak een bepaald ambacht uitoefenden.[42] Uit deze bevolkingsgroep werden vaak de schepenen en armmeesters gekozen. De grootste bevolkingsgroep bestond echter uit mensen die van de landbouw leefden. Ofwel waren dit boeren die grotere stukken land bezaten of pachtten en dagloners in dienst hadden. Ofwel waren dit kleine keuterboeren die op kleinere percelen gewassen teelden vooral voor eigen gebruik en in het weven, spinnen, **kantklossen**[43] een bijverdienste vonden. Graan was hierbij een belangrijk goed was om in leven te blijven. Belastingen werden vaak betaald in natura –een bepaalde hoeveelheid graan- en eeuwenlang was het **dagloon** van een arbeider het equivalent van 10 l rogge. Het **dagverbruik** om in het **levensonderhoud** van één persoon te voorzien bedroeg toen ongeveer 1 l. Men kon in Beveren zijn graan laten vermalen tot meel: de *Cleyne Meulen*, de *Schooflantmolen*, en de molen op de weg naar Gaverland (respectievelijk H, I en J op situatieschets).[44] Er waren ook diverse bakkers in het dorpscentrum en in één bepaald bakkersgezin zou in 1748 een van Beverens beroemdste telgen het levenslicht zien: *Jan Frans* Van de Velde, die als hoogleraar in Leuven bekend zou worden als de Eximius, werd geboren in het gezin van Matthias Van de Velde en Maria Catharina Van Royenacker die hun bakkerswinkel hadden eerst in de Zandstraat

[40] R. van Driessche, *De parochiale Sint-Martinuskerk te Beveren-Waas*, AOKLVW, 1947, P. 57-73. De marmeren kerkvloer werd aangekocht voor iets meer dan 54 ponden groten, in 1862 zou ze bij de aanleg van een nieuwe vloer verdwijnen. In de kerkrekeningen is er verder sprake van een groot aantal zakken Doornikse kalk, van *callebeekschen careelsteen*, blauwe arduin, … ook van arbeidsloon voor metsers, timmermannen en het ereloon voor de Gentse bouwmeester. Er waren ook transportkosten voor materiaal dat per schip vanuit Brussel werd aangevoerd, en overgeladen op karren op Bakkersveer

[41] Een nieuwe pilorijn of schandpaal verving in 1740 het verouderde houten exemplaar. In 1770 kwam er een arduinen paal. De pens- of drinkput kreeg in 1768 een arduinen kuip, en er kwam ook een waterpomp, in: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 219, 153. In 1719 verdronk op tragische wijze de 32-jarige Anthonius de Leeuw in de pensput op de markt. Hij kwam uit een familie die diverse openbare ambten bekleedde. In A. de Witte, *Miskend liefdesleed?,* HLVB, 1989, P. 108.

[42] In 1702 worden een aantal inwoners van Zandstraat-Vrasenestraat-Markt-Kloosterstraat opgesomd, samen met hun beroep: schoenmaker, blauwverver, ketelmaker, smid, kleermaker, fruitenier, gareelmaker, timmerman, beenhouwer, bakker, uitbaters van een lijnwaadwinkel, brouwer. In: P. Verheyen, *Het proces na de brand van Beveren in 1702,* HLVB, 2003, P.35-57. Chirurgijn Lambrecht De Jonghe (+1714) woonde in de Kloosterstraat, koster *Jan* Neessens (+1702) woonde op de markt.

[43] In de strenge winter van 1739-1740 konden Beverse kantwerksters hun producten niet tot op de Antwerpse markt brengen doordat de Schelde was dichtgevroren, in: C. Goossens, P*ortret van Isabella Maria Goubau*, HLVB, 2004, P.70. Als grondstof werd schapenwol en vlas gebruikt, in de 2e helft van de 18de eeuw zou ook met ingevoerd katoen gewerkt worden. In de Beverse bevolkingstelling van 1796 worden er 130 spinsters, 42 wevers en 168 kantwerksters vermeld, in: J. Smessaert, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Bevolkingsevolutie en bevolkingsstructuren, 1986. Op het einde van de 18de eeuw teelde men vooral tarwe, rogge, gerst, boekweit, vlas, kemp, haver, rapen en aardappelen, in F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 10.

[44] De Schooflandmolen zal worden afgebroken in 1851, ook de Cleyne Meulen zou tot in de 19de eeuw blijven bestaan (afgebroken 1908). Op de plaats waar Ferraris de molen in Gaverland tekent, wordt later de molen Himpens genoemd. Aan de overkant zou later de molen Gaublomme verschijnen. Landmeter Du Caju tekende in 1808 de molen meer aan de westzijde van de weg naar Gaverland. De Schooflandmolen was in het begin van de 19de eeuw in het bezit van de bekende Wase molenaarsfamilie Rooman, in: M. Steels*, Een 'plezante molen' op het hof van der Aa en de ontwikkeling van de Westerbuurt te Sint-Niklaas*, AOKLVW, 2018.

en later op de Markt. En in 1772 brak er zelfs een dispuut uit tussen verschillende Beverse bakkers i.v.m. de broodprijs.[45]

Elke dinsdag was het marktdag in het Beverse dorpscentrum met telkens een grote drukte. Ook een grote volkstoeloop was er bij kermisdagen, processies of bij de optochten en wipschietingen van de plaatselijke **Sint-Sebastiaansgilde**. Hun Schuttershof was gelegen vooraan in de Kasteeldreef, op de westkant.

Iets wat een enorme indruk moet hebben achtergelaten bij onze voorouders was de grote **brand** van 1702 die zowat het hele dorpscentrum vernielde. In een verslag[46] dat toen werd opgemaakt door griffier *Michiel* Dullaert werd nauwkeurig beschreven dat de eerste brandhaard zich voordeed bij bakker *Jan* De Mulder halverwege de Vrasenestraat aan de westelijke kant, en vandaar richting Zandstraat ging waar ook enkele huizen in brand schoten. Opmerkelijk is dat door de windrichting de brandhaard *over de marcht ghevloghen* werd en ondermeer daar 3 woningen[47] en de stal van *het lanthuys*[48] vernielde. Ondertussen was de brand ook naar de oostelijke kant van de Vrasenestraat overgeslagen van waaruit de huizen op de noordzijde van de markt bereikt werden en vervolgens ook de Kloosterstraat zijn deel kreeg. De griffier, die toen zelf in de Kloosterstraat zijn *comptoir* had, vermeldde nog dat heel wat *pampieren* verbrand werden. Na deze brand zou het lokale bestuur een aanvraag richten tot de Koninklijke Raad in Brussel om te bekomen dat de opnieuw te bouwen huizen voorzien zouden worden van harde daken (schaliën, dakpannen, tichelen) en niet meer van strooien daken. Ook bij verschillende huizen die de brand overleefden, werd het strooien dak weggenomen. Sommige woningen waren reeds eerder voorzien van brandbestendige daken en werden niet beschadigd: dit was o.a. het geval voor herberg *den Hert* aan de noordzijde van de markt en de woning van burgemeester Guillelmus De Rycke er vlak naast. Verschillende dorpsbewoners hadden het moeilijk met de financiële last die een nieuw dak met zich meebracht en kwamen zo in conflict met het dorpsbestuur. En uiteraard woonden niet alle Beverse parochianen in een stenen huis met dak, zo woonde *Jan* Janssens op de *Meulenbergh* in een *hutteken*, en blijkbaar was dit na de brand met *stroot gerepareert*.

De meeste huizen in het dorpscentrum moeten uit steen zijn opgetrokken. Toen de stiefvader van Jan Frans Van de Velde in 1776 een nieuwbouw liet optrekken op de Beverse Markt, beschreef hij hem in een brief hoe de werken vorderden. Nadat er een grote hoeveelheid *kleinen steen*, *klompkes* voor de schouwen, arduinen voor de vensters waren besteld, werd begonnen met de afbraak van de oude hofstede. Een maand later schrijft hij *alsdat men zoo binnen-, als buitenmuren vier à vijf voeten zijn geklommen boven d'eerste stagie.*[49]

---

[45] J. Roegiers, *Jan Frans Van de Velde en zijn geboortestreek*, HLVB, 1973, P.70-93. Een **brood** werd toen verkocht aan 6 stuivers en de ruzie ging over welke prijsdaling men zou hanteren. Toen Van de Velde in 1775 zijn doctoraat in de theologie behaalde, kwamen familieleden en Beverse notabelen naar Leuven. In het gezelschap bevond zich ondermeer de pastoor, de heer en mevrouw Annez de Sillebeke, het gezin van mijnheer Wouters, de prior van de Wilhelmieten, mevrouw Dormer en de heer en mevrouw Bergheyck.

[46] P. Verheyen, *Het proces na de brand van Beveren in 1702*, HLVB, 2003, P.35-57.

[47] Enkele woonhuizen bleven bewaard, en één daarvan was het *Groot Huys*, het bekende huis met de trapvormige dakgevels dat meteen een goed beeld geeft welke bouwstijl er toen gehanteerd werd. Dit huis stond op de hoek met de Peperstraat.

[48] Het **l*anthuys***, ook wel ***sHeerenhuys*** genoemd, werd na de vorige brand van 1651 gebouwd op de plaats waar zich het huidige oude gemeentehuis bevindt. Het overleefde eveneens de brand van 1702 en zou in de 19de eeuw worden afgebroken. In het *lanthuys* hadden de vergaderingen plaats van de Beverse schepenen, en er was ook een herberg gehuisvest. Ook de *mannen van leene van den Kasteel van Beveren* kwamen er samen. In: H. Cools, *De Markt: draaischijf van Beveren in de 19de eeuw*, HLVB, 1996, P.2-22.

[49] R. Weemaes, Overleven in de kering, Eximius Van de Velde (1743-1823), 1998, P. 23.

Slechte **hygiënische** woonomstandigheden deden regelmatig dysenterie-, pest- en cholera-epidemieën[50] uitbreken. Drinkwater werd bij afwezigheid van een eigen stenen waterput vaak gehaald uit beken of uit een openbare waterput. Vaak werden die beken ook gebruikt om vlas te roten waardoor het water besmet werd.[51] Chirurgijns stonden in voor de plaatselijke gezondheidszorg, vaak ook voor lijkschouwingen.[52]

Het totaal aantal inwoners[53] in de 18de eeuw in de parochie Beveren bedroeg 3936 in 1765. Hiervan waren er ongeveer 2/3 **communicanten**, dus 'volwassen' inwoners die hun paasplicht dienden te houden. Het was de pastoor die bepaalde vanaf welke leeftijd men volwassen en dus voldoende rijpheid en verstandelijk ontwikkeling had om zijn Eerste Communie te doen. De juridische volwassenheid lag wel op ongeveer 25 jaar en was van belang voor het beheer van bezittingen, bv. bij erfenissen. Enkele Beverse wijken werden kerkelijk bediend door de pastoors van Melsele of Vrasene, men sprak over **afzaten**. De totale Beverse bevolking bestond dus voor 85 à 90% uit Beverse parochianen, en 10 à 15% afzaatbewoners. Op het einde van de 18de eeuw telde men in totaal een 731-tal huizen.[54]

Per 1000 inwoners telde men jaarlijks een 7-tal nieuwe **huwelijken**. Deze mochten niet voltrokken worden in de vasten of de adventstijd. Binnen een gemiddeld Bevers gezin werden er 3 à 5 kinderen geboren, waarvan er 1 à 3 in leven bleven. Het aantal buitenechtelijke of onwettige kinderen bedroeg minder dan 2% en dit had te maken met de hoge geldboetes en andere straffen die men hiervoor riskeerde. In 1721 bereikten slechts 73 op 1000 inwoners een leeftijd van meer dan 55 jaren zodat in heel wat gezinnen vader of moeder al vlug een tweede huwelijk aangingen. Hongersnood en epidemieën zorgden voor een lagere levensverwachting. Vanaf 15-jarige leeftijd begonnen de kinderen vaak het ouderlijk huis te verlaten om als knecht of meid elders te gaan inwonen. Zelden huwden deze kinderen onder een leeftijd van 25 jaar.

Het totale **gezinsbudget** ging ook in de 18de eeuw grotendeels naar voeding. Tot 1730 groeide de Beverse bevolking nauwelijks aan. Met de doorbraak vanaf 1740 van de aardappel als dagelijks voedsel, daalde het dagelijks graanverbruik tot 0,6 liter per persoon en verdwenen sterftecrisissen als gevolg van hongersnood enige tijd van het toneel. Ook de opkomst van de huisnijverheid zorgde voor een aanvullend inkomen van de keuterboer of dagloner. In Beveren zorgden zo de activiteiten van de gezusters Piers voor het ontstaan van de lokale kantindustrie waar een groot aantal vrouwen in actief waren.[55]

---

[50] De pestbacterie wordt overgedragen door vlooien van kleine huisdieren. In november 1642 werden er te Beveren op negen overlijdens, zeven toegeschreven aan de pest. Eerder waren er uitbraken in 1568, 1575, in de periodes 1578-1580 en 1584-86, in het midden van de jaren 1620 en in de eerste helft van de jaren 1630, ook nog in het begin van de jaren 1740. In: K. Poschet, (Over)leven in tijden van pest, cholera en corona, HLVB, 2020, P. 56.

[51] Besmet drinkwater en contact met ontlasting van besmette personen waren belangrijke oorzaken van epidemieën. In 1725 zou in gans Vlaanderen het roten van vlas in beken worden verboden. En in 1714 beslisten de Beverse bestuurders dat het voortaan verboden was om allerlei afval in de pensput te gooien. In: J. Smessaert, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Bevolkingsevolutie en bevolkingsstructuren, 1986, P. 244-246.

[52] Meester-chirurgijn Maximilianus de Rycke, voert in 1757 een lijkschouwing uit op een tweejarig kind dat gestikt was in een voederbak op het Halfdreef, in OAB, nr. 1.462.

[53] J. Smessaert, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Bevolkingsevolutie en bevolkingsstructuren, 1986.

[54] F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 10.

[55] J. Smessaert, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Bevolkingsevolutie en bevolkingsstructuren, 1986.

Het feodale Beveren van de 18de eeuw

Op het Beverse grondgebied heerste de heer van Beveren over zijn inwoners. Er waren hier ook in de loop der tijden verschillende kleinere heerlijkheden ontstaan. Binnen een heerlijkheid, wat een soort vorstendom in miniatuur was, beschikte de heer over een aantal heerlijke rechten die hij kon opleggen aan zijn inwoners. Dit kon gaan van het heffen van een cijnsbelasting, het opeisen van het beste deel bij een overlijden, of het opeisen van inwoners voor karweien op te knappen. Hij beschikte ook vaak over een of andere vorm van rechtspraak. Daarnaast kon een heerlijkheid ook een volgleen zijn van een meer belangrijke heer, wat het geval was voor de Beverse kleinere heerlijkheden. Hierdoor ontstond er een persoonlijke feodale band van trouw tussen de heer van Beveren en zijn vazallen, de heren van de kleinere heerlijkheden. Op andere plaatsen in Vlaanderen, kon de situatie er lokaal wel anders uitzien. Niet elke heer beschikte over dezelfde heerlijke rechten, niet elke heerlijkheid was een leen. En de heer van Beveren had zijn grondgebied dan weer als leen van de graaf van Vlaanderen.[56] Hieronder bespreken we kort enkele van die kleinere heerlijkheden. De meeste hebben een 18de eeuws archief nagelaten.

In het in 1590 aangelegde Leenboek van de heerlijkheid Beveren werden de meeste van die kleinere heerlijkheden al beschreven, ze werden **heerlijke lenen** genoemd.[57] Binnen een volgleen, konden opnieuw stukken grond als een achterleen aan inwoners gegeven worden. Deze inwoners werden mannen van leen genoemd. Zij maakten deel uit van het lokale leenhof en konden vaak beslissen over leenverheffingen, een soort registreren van lenen bij nieuwe eigenaars, en over wettelijke passeringen, dit is het registreren van bv. verkopen van gronden. Dit laatste was een onderdeel van de **vrijwillige rechtspraak**. Voor de criminele of strafrechtspraak diende men meestal beroep te doen op het hogere leenhof van de Beverse heer zelf. Bij elk volgleen werd ook vermeld of er een baljuw was, wat de oppervlakte was en of er bepaalde heerlijke rechten waren.

De heerlijkheid Bogaerts en Cambeke

Deze heerlijkheid was gesitueerd in het uiterste zuidoosten van de *prochie* Beveren op de grens met Melsele. Er waren ook bezittingen in Haasdonk en Melsele. Dergelijke heerlijkheid bezat vaak slechts enkele percelen grond. [58] In de 18de eeuw wordt o.a. de familie van der Haeghen genoemd als lokale heren.[59] Het lokale leenhof beschikte over de vrijwillige rechtspraak.

De heerlijkheid ter Gavere

[56] In de 18de eeuw was de hertog van Arenberg in het bezit van de heerlijkheid Beveren, terwijl de Oostenrijkse vorsten de titel van Vlaamse graaf hadden.

[57] R. Van Gerven, De Lenen van "Het Land van Beveren" (1590), HLVB, 1964, P.108-130.Naast de heerlijke lenen, waren er ook tal van **grondlenen** (zonder heerlijke rechten), en ook ambten, tienden en renten, de visserij op de Schelde, werden gebruikt om aan zijn vertrouwelingen (vazallen) te geven in ruil voor hun trouw. De **heerlijkheid Doorn** beschikte ook over de lage jurisdictie. Bij de **heerlijkheid Puyenbeke** werd vermeld dat ze over de 3 justitiegraden beschikte.

[58] *Caerte-Boek der commune van Beveren*, door landmeter Du Caju, 1808, naar de kaart van landmeter Antoon Van Landeghem, 1666, OAB nr. 284. In de wijk *den zackhouck* werden achteraf bij een paar percelen *leen onder Bogaert en Cambeke* genoteerd.

[59] *Den hove en heerlijchede van Boeijart ende Cambeke*, in: G. Asaert, Inventaris van het oud archief van de gemeente Beveren-Waas, 1982. In het Oud Archief Beveren vindt men o.a. wettelijke passeringen en leenverheffingen terug (nrs.12-17). G. Asaert verwijst naar enkele wijknummers: 4, 5 en 6.

Dezelfde familie van der Haeghen had een ander Bevers gebied in bezit, dat nu lag in de 13de wijk, Derde Beektiende genoemd.[60] Het lokale leenhof beschikte ook hier over de vrijwillige rechtspraak.

De heerlijkheid ter Cruissen

De *heerleykheyt ende hof ten Cruijce* was een leenhof in het bezit van het Wilhelmietenklooster, en was gelegen op het grondgebied van de *prochie* Melsele.[61] Deze heerlijkheid werd bestuurd door een **baljuw en een lokaal leenhof.**

De heerlijkheid Eke

't Hof ende heerlijcheyt onder d'Eecke, binnen Beveren opt Silbeke, streckende oock in de prochien van Vrachene ende Lokeren, was vooral gesitueerd in het noordwesten van de *prochie*[62]. In de 18de eeuw wordt een familie Van Hove genoemd als heren van Eke. Het lokale leenhof beschikte hier weer over de vrijwillige rechtspraak.

De heerlijkheden Levergem, Doorn en ter Beeckx[63]

In de 18de eeuw wordt een familie de Witte genoemd als heren van deze drie heerlijkheden. In 1780 wordt een Della Faille als heer genoemd.[64] *Den hove ende heerelijkhede van Levergem* bestond uit enkele gronden in de wijk het Levergem. De kern van de heerlijkheid ter Beeckx was het Hof ter Beken, gelegen in de wijk *Aendorp, Gaverland, Blockmeerschen en Vesten.*

Den hove ende heerlijkheid den Dooren op de merktplaetse was zeer belangrijk en omvatte heel wat percelen aan de Markt en in de omgeving, andere kavels lagen verspreid in de buitenwijken.

Dat notabelen uit die tijd vaak tot families behoorden die ook elders een ambt hadden, blijkt uit het feit dat Joannes Baptist Van Landeghem (+1779, gehuwd met Barbara Verbeelen) genoemd wordt als

---

[60] *Den hove en heerlijcheit ter Gavere*, in: G. Asaert, Inventaris van het oud archief van de gemeente Beveren-Waas, 1982. Ook hier vindt men in het Oud Archief Beveren wettelijke passeringen en leenverheffingen terug (nrs 20-21).

[61] R. Van Gerven, De Lenen van "Het Land van Beveren" (190), HLVB, 1964, P. 110. *Baljuw met mannen van leen voorsegden leenhof gehouden, recht en wet doende.* De **Wilhelmieten** bezaten nog andere leengoeden*: 't goed te Pepercooren (*ten oosten van het klooster*) en den Blankenmeersch (*in de nabijheid van Gaverland*), in:* F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 97.

[62] G. Asaert, Inventaris van het oud archief van de gemeente Beveren-Waas, 1982. Hierin wordt verwezen naar de wijken 32, 33, 34, 35 en 39. In het Oud Archief Beveren vindt men onder nr. 19 wettelijke passeringen terug. In OAB nr. 284 noteert men achterf bij enkele percelen in de wijken Cotte G en Cavelinge en thien gemete, *leen onder d'eeke*. Dit was dus ook een volgleen van de heer van Beveren.

[63] G. Asaert, Inventaris van het oud archief van de gemeente Beveren-Waas, 1982. In het OAB vindt men terug leenverheffingen en wettelijke passeringen. In OAB nr. 284 tekent Du Caju in het zuidwesten van de wijk *Aendorp, Gaverland, Blockmeerschen en Vesten een omwald hof,* vermoedelijk dus het hof ter Beeckx, met in de buurt achteraf de notitie *leen ter Beek* aangebracht.. Andere percelen lagen in *het Beck-Land (*grens met Vrasene*).* Er lagen ook percelen van de heerlijkheid Levergem in de wijk Cotte F. En diverse percelen van de heerlijkheid Doorn zijn vermeld in de wijken *Vogelensanck, Eersten Ham, Tweeden Ham, Nerenhoeck, Cotte H, Cotte G en Cavelinge en thien gemete.* Jonkheer Jacobus Anthonius de Witte, licentiaat in de rechten en schepen van Antwerpen, was in 1676 door aankoop in het bezit gekomen van de heerlijkheden. G. Asaert verwijst naar de wijken 29 voor Levergem, 16, 1, 19, 2, 20, 14, 30, 36 en 17 (voor Doorn) en 21, 34 en 36 voor ter Beeckx.

[64] F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 93.

baljuw van Levergem.[65] Zijn broer en diens zoon werden griffier te Kallo. Andere familieleden bekleedden functies in de heerlijkheid Zillebeke, in Vrasene en in het hoofdcollege van het Land van Waas.

De heerlijkheden beschikten dus over een leenhof bevoegd voor de vrijwillige rechtspraak en voorgezeten door een baljuw, en waren binnen de heerlijkheid Beveren bij de 10 lenen die ook over de **lage (of lege) jurisdictie** beschikten.[66] Bij de vernieling van de Beverse schandpaal in 1791 is er ook sprake van de vernieling van het vierschaargebouwtje van de heerlijkheid Doorn.[67]

De heerlijkheid Welle[68]

Deze heerlijkheid was begin 18de eeuw nog in het bezit van de Spaans-Antwerpse familie del Plano die zijn verblijf ook had in het plaatselijke kasteel. Het kasteel zelf zou verkocht worden aan Anna Piers en maakte geen deel uit van de heerlijkheid zelf. Maria Magdalena del Plano (+1758) wordt in 1737 vrouw van Welle, na het overlijden van haar moeder.[69] *Louis Carolus* Foulon d'Anteville, gehuwd met Maria Clara del Plano –een zus van Maria Magdalena- verkoopt later de heerlijkheid dan aan Maria Isabella Snoeck. Zij was gehuwd met *Frans August* Annez (+1722), die we hiervoor al tegengekomen waren met zijn hofstede in de Zandstraat te Beveren. Nadien werd hun dochter Maria Francisca Annez de nieuwe vrouw van Welle. In 1767 wordt Augustinus Van Goethem[70] de nieuwe en meteen ook laatste heer van ter Welle.

Ook deze heerlijkheid kon wettelijke passeringen, zeg maar de verkoop van gronden, registreren. En zoals de andere volglenen van de heer van Beveren, had ter Welle zelf verschillende achterlenen. De bezitters van die achterlenen, de leenmannen, maakten deel uit van het lokale leenhof dat vergaderde onder het voorzitterschap van de **baljuw** van ter Welle en dus over de lage en vrijwillige rechtspraak beschikte. Er was sprake van een 5-tal volglenen alle gelegen in de buurt van het Hof ter Welle. Als laatste baljuw van Welle wordt Franciscus van Geertsom genoemd.[71]

De heerlijkheid Sijssele

Dit was weer een volgleen (ongeveer 45 bunder groot), gelegen in Grote Bos te Beveren, ten westen van de Bosstraat, en strekte zich ook uit in Haasdonk. Ze kwam in 1756 in het bezit van Chistianus Norbertus Wouters, die op Cretenborch woonde, hij had dit gekocht van jonkheer Leopold Goubau, kapitein ten dienste van keizerin Maria Theresia.[72] Deze heerlijkheid beschikte al zeker over de lage jurisdictie en moet vermoedelijk ook een lokaal leenhof hebben gehad.

---

[65] R. Van Gerven, De familie Van Landeghem in het Land van Beveren, HLVB, 1960, P. 31-48. Er is een familiezerk in de kerk van Beveren. In 1759 werd er een lofdicht gemaakt ter ere van hun huwelijksjubileum. In: B. Verwerft, Een jubileumdicht voor een bijzonder echtpaar, HLVB, 2020, P. 56.

[66] D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 49. De andere lenen die genoemd werden: Welle, Masseme, Sijssele, Meulenakkers, Fransmans, Licque, Dieuwaren en Speens of Mandekens.

[67] D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 221.

[68] R. Weemaes, *Het Hof ter Welle of Geestelijk Hof te Beveren*, Brochure Hof ter Welle te Beveren, 1984.

[69] F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 94. Maria Magdalena Delplano was een geestelijke dochter, de grafsteen van haarzelf en haar ouders bevond zich in het kerkportaal (P. 122).

[70] Augustinus Van Goethem, was gehuwd met Amelberga Annez en werd heer van Welle na het overlijden van Maria Isabella Snoeck in 1767. Hij was secretaris van de Grote Raad van Mechelen, in: F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 95.

[71] F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P.95.

[72] P. Verheyen, *Kretenborch en Bosdamkasteel*, HLVB, 1989, P. 63. Leopold Goubau had als oudste zoon van hoogbaljuw *Pieter Ferdinand Joseph* Goubau de heerlijkheid Sijssele geërfd.

De heerlijkheid Zillebeke, Rasegem en Massene[73]

De burggravije van Sillebeke ende vrije heerelyckhede van Raesegem ende Massene, lag in het noordwestelijk deel van de *prochie*, en strekte zich ook uit in Vrasene en Sint-Gillis-Waas. In tegenstelling tot alle vorige kleinere heerlijkheden, bezat deze heerlijkheid ook de middelbare en **lagere rechtspraak**. [74] Er was ook een leenhof dat ook bevoegd was voor de vrijwillige rechtspraak. Binnen de heerlijkheid Beveren beschikte Massene als een van de 10 vermelde lenen al over de lage rechtspraak. Vermoedelijk is dit later dus geëvolueerd tot twee graden van jusitie en de vrijwillige rechtspraak. De vierschaar bevond zich op de *Brugschen heirwegh*, het huidige Zillebeek ongeveer halfweg tussen de huidige Elsstraat en de Permanstraat. De schandpaal van de heerlijkheid, die nu op de Beverse markt staat, stond eveneens op het Zillebeek. Op de kaart van landmeter du Caju [75] werden voor een aantal percelen op het Beverse grondgebied de naam Rasegem bij genoteerd: de wijken *Cotte H, Nerenhoek, Cotte G, Cavelinge en thien gemete, Cotte F*.

Bij een overlijden binnen deze heerlijkheid werd een boedelbeschrijving gedaan van de goederen, inkomsten en schulden en werden er voogden aangesteld indien er weeskinderen waren. Deze staten van goed werden geregistreerd door de Vierschaar. Een van de heerlijke rechten was het opeisen door de heer van het beste hoofd, dit is het beste stuk uit de nalatenschap. De baljuw van Rasegem haalde zo in 1703 het paard weg bij Judocus Van Buynderen, die nog maar pas weduwnaar was geworden. In 1778 wordt notaris Matthias Vernimmen genoemd als baljuw van de heerlijkheid, toen de verkoop van de herberg *Vliegenstal* werd voorbereid. In dezelfde herberg had op 14 september 1777 een incident plaats waarbij een zekere Nicolaas Van de Velde een messteek had toegebracht aan Joannes Franciscus De Vijlder.[76] De baljuw, leenmannen en schepenen beslissen na gerechtelijk advies te hebben ingewonnen, om de dader publiekelijk aan de schandpaal met een strop vast te binden en te geselen. Bovendien werd hij levenslang verbannen.

Sinds 1707 waren de heerlijkheden Zillebeke, Rasegem en Massene in het bezit gekomen van *Pieter Frans* **Annez** (+1719), advocaat.[77] Zijn zoon Petrus Guillelmus Annez (+1735), die zijn hofstede in de Zandstraat had en na de brand van Beveren in 1702 een proces inspande tegen de Beverse *regeerders*, was al voor het overlijden van zijn vader de nieuwe heer geworden. Na hem kwamen achtereenvolgens zijn beide zonen Petrus Theodorus, priester (+1755) en Jacobus Joannes Annez

---

[73] P. Verheyen, De burggravije van Sillebeke ende vrije heerlijckhede van Raesegem ende Massene, Synopsis Staten van goed-wezenrekeningen, 2000. Petrus Josephus Van Hese, uitbater van de herberg Vliegenstal, werd in 1777 voor drankmisbruik en agressie gecolloqueerd en naar het Correctiehuis in Gent gestuurd.

[74] R. Willems, De schandpaalstraf van Nicolaes Van de Velde in 1777, HLVB, 2015, P. 17-24. Tot de **hogere rechtspraak** behoorden moord, brandstichting, verkrachting, wat met de doodstraf bestraft werd. Tot de middelbare rechtspraak behoorden doodslag, diefstal, verminking, vechten, laster, dronkenschap, stroperij,… en dit werd bestraft zoals in het geval van Nicolaes Van de Velde in 1777. Boetes waren de straffen bij gevallen van **lagere** (=*leeghe*) rechtspraak (bv. ordeverstoring, zich niet schikken naar verordeningen en politiereglementen). In de 18de eeuw werden nog enkele personen terechtgesteld door ophanging aan de galg, in: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P.213.

[75] *Caerte-Boek der commune van Beveren*, door landmeter Du Caju, 1808, naar de kaart van landmeter Antoon Van Landeghem, 1666, OAB nr. 284. Op de plaats waar de Vierschaar vergaderde, werd achteraf *hof Rasegem bij genoteerd.*

[76] R. Willems, De schandpaalstraf van Nicolaes Van de Velde in 1777, HLVB, 2015, P. 17-24.

[77] G. Asaert, Inventaris van het oud archief van de gemeente Beveren-Waas, 1982, P. 12-13. Voor Zillebeke, Rasegem en Massene zijn wettelijke passeringen en leenverheffingen terug te vinden. Er is ook een cijnsboek (1614-1615) bewaard gebleven. *Pieter Frans* Annez had nog zonen waaronder *Frans August* Annez, heer van Welle en ook woonachtig in de Zandstraat, en *Charles Joseph* Annez. Deze laatste was de vader van Joannes Josephus Annez die tussen 1756 en 1772 hoogbaljuw van de heer van Beveren werd, in: B. Verwerft, Marie, de menschen segghen allemael dat gij groot gaet, HLVB, 2015, P. 126.

(+1780) in het bezit van Zillebeke, Rasegem en Massene. Kleinzoon *Karel Alexander Emmanuel* Annez (°1769-+1821) zou de laatste heer worden totdat de Franse revolutie een einde maakte aan alle heerlijke en feodale stelsels.[78]

Het dagelijkse leven van de Beverse bevolking uit die tijd werd dus voor een deel bepaald door de lokale heer die over een beperkte rechtspraak beschikte en door de heer van Beveren wanneer het over zwaardere criminele feiten ging. Deze laatste liet ook zijn heerlijke rechten gelden en soms kon ook de lokale heer dit doen gelden en bv. een cijnsbelasting vragen.[79] Naast volg- en achterlenen werd ook toelating gegeven aan de inwoners om meestal kleinere percelen verder te 'gebruiken'. Voor het gebruik van die grond diende jaarlijks een erfelijke cijnsbelasting betaald te worden. Geleidelijk aan werd men praktisch zelf eigenaar van die percelen en kon men deze verkopen of als borg gebruiken bij het aangaan van een lening. Bij het overlijden van de eigenaar ging de grond naar de erfgenamen, die op hun beurt de cijnsbelasting doorbetaalden, wat trouwens ook gebeurde door de koper van het perceel bij een verkoop.[80] Ook leengronden werden overgeërfd maar hier diende enkel een eenmalige kost betaald te worden bij het verheffen van het leen. De cijnsbelasting stond ook los van een andere belasting, de zogenaamde tienden die oorspronkelijk als een tiende van de landopbrengst dienden om de bouw en het onderhoud van kerken te ondersteunen, ook om in het levensonderhoud van de plaatselijke pastoor te voorzien. In Beveren inde de pastoor zijn tienden in verschillende wijken, ook de kerk inde er zijn tienden. Vanaf de 17de eeuw was het niet meer de gewoonte om de schoven graan van het veld te halen, maar werd het tienderecht verpacht en werden zowel kerk als pastoor in geld uitbetaald.[81]

Ook het dorpsbestuur zelf inde belastingen: op het grondgebruik (meestal door pachters te betalen), op ambachtslui en neringdoeners (***negotiatie***) en op het vermogen in het algemeen (***ghestaethed****e*). Met de geïnde inkomsten werden de eigen kosten gedragen, ook diende het Beverse aandeel in de belastingen van het Land van Waas hiermee betaald te worden.[82]

Het leengoed ter Saksen

Ter Saksen was een leengoed[83] sinds 1781 in handen van Joannes Baptist Versmessen (+1815) gehuwd met Maria Theresia Van Goethem, dochter van Jean Emmanuel en Amelberga Theresia

---

[78] In het leenboek van 1590 wordt deze heerlijkheid niet met name genoemd. Mogelijk is dit het heerlijk leen van 71 bunder, gelegen achter *'t Hof ter Diest op 't Sillebeke over de beke*. Er is sprake van *hof en gedinge*, baljuw en mannen van leen, erven en onterven.

[79] In het leenboek van 1590 worden koren- en penningrenten vermeld voor het Hof ter Gavere. En bij de heerlijkheid Levergem is er sprake van *erven te laetscepe gehouden.* Laten of horigen, waren de niet-vrije mensen die aan de heerlijke rechten van de heer dienden te voldoen.

[80] J. Van Rompaey, *De heerlijkheid als heem van onze voorouders*, Ons heem, 1975. Men spreekt over cijnsrente die in geld (bv. penninckrente) of in natura kon betaald worden (bv. korenrente).

[81] P. Van Landeghem, Caertenboeck onderteekent door den gesworen Landtmeter van den Lande van Waes, 1712, in bijlage vormingscursus Gidsen in het Land van Beveren (G. Willems). De tienden van de pastoor werden geheven op een oppervlakte van ongeveer 844 gemeten, deze van de kerk op een oppervlakte die iets meer dan de helft hiervan bedroeg. In R.Weemaes, De Sint-Martinuskerk in het Land van Beveren, 1979, P. 183, wordt een berekening van de tienden gegeven op basis *van twee deelen van drijen uyt het vierthienste gemet*, dus voor elke 14 gemeten kwam de opbrengst van één gemet aan de tiendeheffers: 2/3 voor de kerk, 1/3 aan de pastoor.

[82] D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 176.

[83] R. Van Gerven, De Lenen van "Het Land van Beveren" (1590), HLVB, 1964, P.129. In het leenboek van 1590 wordt het een *leen gelegen te Beveren geheten tSaecx genoemd*.

Annez. In de 17de eeuw was het door de familie del Plano verkocht aan burgemeester Petrus Franciscus Piers. Ter Saksen was ongeveer 30 bunder groot en bezat geen heerlijke rechten.[84]

Het valt op hoe in de 18de eeuw de familie Annez een belangrijke rol speelde wat het bezit van de kleinere Beverse heerlijkheden betreft. Naast Zillebeke, Rasegem en Massene, bezaten ze in de tweede helft van de 18de eeuw ook ter Welle en ter Saksen en bovendien had een telg uit de familie het tot hoogbaljuw van de heerlijkheid Beveren gebracht, zowat de belangrijkste functie in het Land van Beveren. En net zoals voor de familie Piers kan ook hier gewezen worden op het feit dat de familienaam hier volledig verdwenen is.

De heerlijkheid Beveren

Wat was nu de verhouding van al die kleinere heren in de *prochie* Beveren tot de 'grote' heer van de heerlijkheid Beveren? Niet alle kleinere heren woonden in het Beverse, en ook de hertogelijk familie van Arenberg, die sinds 1612 in het bezit was van de heerlijkheid, woonde elders.[85] Voor alle verwarring te vermijden, herhalen we hier nog dat bij de verkoop in 1575 de vroegere heerlijkheid het Land van Beveren, verdeeld werd over de **drie heerlijkheden Beveren** –met zijn 98 lenen-, **Verrebroek** en **Kieldrecht-Doel**, die eigendom werden van de hertog van Aarschot. Enkel de heerlijkheid **Kallo** kwam in handen van een andere eigenaar.

Al de voornoemde kleinere heerlijkheden waren ook volglenen van de heer van Beveren. Dit betekende dus dat ze zijn hoger gezag dienden te aanvaarden en bij hem ook een eed van trouw uitspraken. De hoogbaljuw van de heerlijkheid het Land van Beveren, die de heer ter plaatse vertegenwoordigde, zetelde samen met de leenmannen in het leenhof dat vooral de hoge en middelbare rechtspraak als bevoegdheid had.[86] Bij afwezigheid liet hij zich vertegenwoordigen door een **stadhouder**.[87] De 7 leenmannen werden gekozen onder de eigenaars van een volgleen. Wanneer leenmannen niet in Beveren zelf woonden, werden ze vertegenwoordigd door bedienelijke mannen. Enkel de heer van Zillebeke, Rasegem en Massene, beschikte in zijn gebied dus ook over de middelbare rechtspraak. De andere kleinere heren kopieerden als het ware dit systeem en gaven zelf volg- of achterlenen aan bepaalde van hun inwoners, die op hun beurt dan als lokale leenman samen met een lokale baljuw in het leenhof van die kleinere heerlijkheden zetelden en die recht spraken in zaken van de lagere en vrijwillige rechtspraak.

Voor de grote heerlijkheid Beveren was er dus een **hoogbaljuw** die in feite twee bestuursorganen namens de heer van Beveren voorzat. Zo was er in 1761 sprake van het *Leenhof van den Casteele van Beveren* met naast de hoogbaljuw, nog de stadhouder, de griffier en 7 leenmannen. Daarnaast was er de *Wet der **Halle en Vierschaer** van den Lande van Beveren*, waar naast hoogbaljuw en

---

[84] F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 96.
[85] In de 18de eeuw waren *Leopold Filips* (tot 1754), *Karel Marie Raymond* (tot 1778) en *Lodewijk Engelbert* (tot 1820) de opeenvolgende eigenaars. Zij hadden hun residentie op het kasteel te Edingen (nu Enghien in Waals-Brabant).
[86] B. Verwerft, *Marie, de menschen segghen allemael dat gij groot gaet*, HLVB, 2015, P. 111-128. Bij het proces in de tweevoudige vondelingenzaak in Beveren (1758-1761) treden de *mannen van leene van den lande en casteele van Beveren* op als lokaal gerechtshof.
[87] Er waren ook stadhouders in Kieldrecht-Doel en van het Beverse in Haasdonk. De stadhouder werd net zoals de schepenen benoemd en beëdigd door de hoogbaljuw. Ook de leenmannen legden hun eed af bij de hoogbaljuw. In de vierschaar van het leenhof waren er 4 partijen: de dader, het slachtoffer, de leenmannen die optraden als rechters, en de hoogbaljuw of de stadhouder die als aanklager ook de boetes inde, in: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 114-115.

griffier, de meier en de 7 schepenen genoemd werden. Beide bestuursorganen hadden een specifieke functie en vergaderden soms samen. Het innen van belastingen en de **civiele, vrijwillige en lage rechtspraak** waren meer bevoegdheden van de schepenbank.[88] Opgelegde boetes vormden een deel van de inkomsten van de meier. Soms kwam men deels dezelfde namen tegen. [89] In 1761 was jonkheer *Jan Joseph* Annez de hoogbaljuw, de meier[90] was *Ferdinand* van Esbeke, de functie van stadhouder was vacant, en *Michiel* Dullaert was de griffier. Bij de leenmannen worden o.a. Matthias Vernimmen, de baljuw van Zillebeke, Rasegem en Massene, genoemd. En ook Judocus Rotthier wordt als leenman genoemd en opmerkelijk hierbij was dat hij dit ook was in het *leenhof van den Lande van Waes.*[91]

De heer van Beveren had ook volglenen buiten de *prochie* Beveren: men sprak van het **Beverse in Haasdonk**[92], het **Beverse in Sint-Niklaas, Waasmunster en Belsele**, en het Beverse in Lokeren. Dit waren alle min of meer grotere enclaves die lokaal door een schepenbank bestuurd werden. In Sint-Niklaas waren er ook de **heerlijkheden Puyenbeke, Paddeschoot, Meulenakkers en Aarschot**, die zoals de kleinere heerlijkheden in Beveren zelf een eigen heer en leenhof hadden. [93] Er was wel door al die versnippering in volg- en achterlenen in de 18de eeuw een complexe structuur ontstaan, die dan nog vaak verweven was met het al of niet bezitten van heerlijke rechten in die leengronden. Regelmatig zou het Hoofdcollege van het Land van Waas ook in conflict komen met het bestuur van de Beverse heerlijkheid. In *'t geheim comptoir* van de Collegekamer te Sint-Niklaas, bevond zich op

---

[88] In de **vierschaar** van de schepenbank traden de schepenen op als rechters, de meier als aanklager. De **civiele** of **burgerlijke rechtspraak** behelsde zaken zoals grondafbakening, wanbetaling van huur, waardebepaling van en onroerend goed,… In: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 204. Voorgeboden waren lokale reglementen waar de bevolking zich diende aan te houden. Ze werden bewaard in het Oud Archief van Beveren, dat pas in het begin van de jaren 1960 aan het Rijksarchief werd overgedragen. In: R. Willems, C. Goossens, De voorgeboden van de prochie van Beveren, HLVB, 2021, P. 44.

[89] Namen van 18de eeuwse gezagsdragers werden met toestemming van de overheid gepubliceerd in *den grooten Brugschen Comptoir-almanach.* In: P. Bernaers*, De vroedschap van het Land van Beveren,* HLVB, 1967, P.47-54. Eenzelfde soort lijst werd ook gemaakt voor 1778 en voor 1789 in: P. Bernaers, *De vroedschap van het Land van Beveren in 1789,* HLVB, 1963, P.16-17.

[90] De functie van **meier** was sinds de 15de eeuw gefeodaliseerd, wat dus wil zeggen dat het een erfelijke functie werd. *Ferdinand* Van Esbeke (+1761) was in opvolging van zijn vader Ferdinandus (+1741) en zijn grootvader *Jan (+1694)* meier geworden. Nadien kwam het meierschap in handen van de familie Van Geertsom. In: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 120, 344.

[91] Het Land van Waas vormde een eigen kasselrij of volgleen van de graaf van Vlaanderen. Het werd bestuurd door enerzijds een leenhof met ook een **hoogbaljuw, stadhouder, leenmannen** (='s graven-mannen), en anderzijds door '**Hooft college van den Lande van Waes'** met de hoogbaljuw en de hoofdschepenen. In: P. Bernaers*, De vroedschap van het Land van Beveren,* HLVB, 1967, P.47-54.

[92] Deze enclave nam ongeveer ¾ van het grondgebied in, de rest ressorteerde onder de Keure van het Land van Waas. Het Beverse werd bestuurd door een schepenbank en meier (niet-erfelijk), in 1602 wordt Joos Tack genoemd als meier, in: AOKLVW, deel 107, P. 53. Het deel onder de Keure werd bestuurd door het leenhof (de gravenmannen) en een erfelijke meier (er was ook een eigen stadhouder!). Het Beverse beschikte over de 3 graden van justitie, de Keure enkel over de lage en civiele rechtspraak. In: D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 270, 279.

[93] D. Verhelst, *Wat is 'het Land van Beveren'?*, HLVB, 1997, P. 50-58. Het Beverse en de 4 heerlijkheden vormde er een aaneengesloten gebied ten westen van het marktplein. Al deze heerlijke lenen en grondlenen worden ook vermeld in het leenboek van 1590. Het Beverse in Sint-Niklaas werd ook de heerlijkheid van de Nieuw(er)straat genoemd. De heerlijkheid Aerschot had een eigen schepenbank en beschikte over de 3 graden van justitie. In 1740 wordt Philippus Louis Penneman als heer van Aerschot genoemd, in: M. Steels, *Een 'plezante molen' op het hof van der Aa en de ontwikkeling van de Westerbuurt te Sint-Niklaas*, AOKLVW, 2018, P. 209. Ook Puyenbeke en Paddeschoot beschikten over de 3 graden van jusititie, in : D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984,P. 49. Meulenakkers had enkel de lagere rechtspraak.

het einde van de 18de eeuw nog een koffer met allerlei documenten die met deze conflicten te maken hadden.[94]

Eigenlijk waren Puyenbeke, Paddeschoot, Meulenakkers en Aarschot, heerlijkheden gehouden van het leenhof van Beveren. Dit hield dus in : de heerlijke rechten over de lokale inwoners én de drie graden van justitie (uitgezonderd voor Meulenakkers). Ook in het Beverse golden er heerlijke rechten, maar dus rechtstreeks ten gunste van de heer van Beveren.
Puyenbeke was waarschijnlijk ooit een groter gebied waarvan Paddeschoot en Aarschot later afgesplitst werden. De drie hebben één vierschaar, elk met een eigen baljuw.[95]
Verschillende generaties Van Royen zijn heer van Paddeschoot met o.a.

- *Jan* Van Royen (+1571), sinds 1533, gehuwd (X1) met Catharina Ketelboeters. Ook hoofdschepen van Waas en grootbaljuw van stad en land van Dendermonde, woont en overlijdt er ook.
- *Francois* Van Royen (+1613), sinds 1571, oudste zoon uit X1, gehuwd (X1) met Clara Cottereau, dochter van de **heer van Velpe**. Burgemeester van Dendermonde.
- Voor 1584 wordt de heerlijkheid verkocht aan *Charles* de Hertoghe (+1620), gehuwd met *Gertrude* Roelants, ook griffier en hoofdschepen van Waas. Woont o.a. in Waasmunster en overlijdt er.
- *Charles-Philippe* de Hertoghe (+Sint-Niklaas 1659), sinds 1620, gehuwd met Isabella de Villers. Oudste zoon. Bouwheer van nieuw kasteel Paddeschoothof (1626). Ook hoofdschepen van Waas.
- Joannes Franciscus de Hertoghe (+1668), sinds 1659 (is dan nog minderjarig en krijgt twee voogden). Oudste zoon.
- Anthonia Clara de Hertoghe, sinds 1668, X2 *Gillis François* Floris. Zuster van Joannes Franciscus.
- In 1682 wordt de heerlijkheid verkocht aan Jean-Baptiste van Turnhout. Gehuwd met Barbara Cecilia Lefebure.
- Nadien worden twee ongehuwde zoons als heer van Paddeschoot genoemd: Gabriël (+voor 1720) en Alexander Joseph. Vervolgens wordt hun jongste broer *Jean* van Turnhout (+1762) de nieuwe heer. Alle drie werden ze geridderd. *Jean* is gehuwd met Jeanne Claire Albertine Pycke d'Ideghem. Wonen in Brussel.
- *Elisabeth-Guillelmine-Jeanne-Xavière* van Turnhout (+1788), sinds 1762. Oudste dochter. Gehuwd met *Jean-Joseph* van der Meulen. Aankoop in 1778 van heerlijkheid Aarschot.
- *Pieter-Jozef* van der Meulen, sinds 1788, oudste zoon, gehuwd met *Rosalie-Josephe* Kaisin. Laatste heer van Paddeschoot. Nadien komt het kasteel in het bezit van de families Boëyé, Felix Van Naemen (burgemeester) en Nobels (industriëlen).

Over het ontstaan van al die heerlijkheden en volglenen op het Beverse grondgebied, valt wel nog een vervolgverhaal te vertellen. Verschillende hiervan zijn meer gelegen in de buitenwijken, andere zoals Doorn en ter Beeckx lagen meer in het dorpscentrum. Regelmatig veranderden ze in de loop van de geschiedenis door verkoop ook van eigenaar.

<u>De familie De Dobbelaer</u>

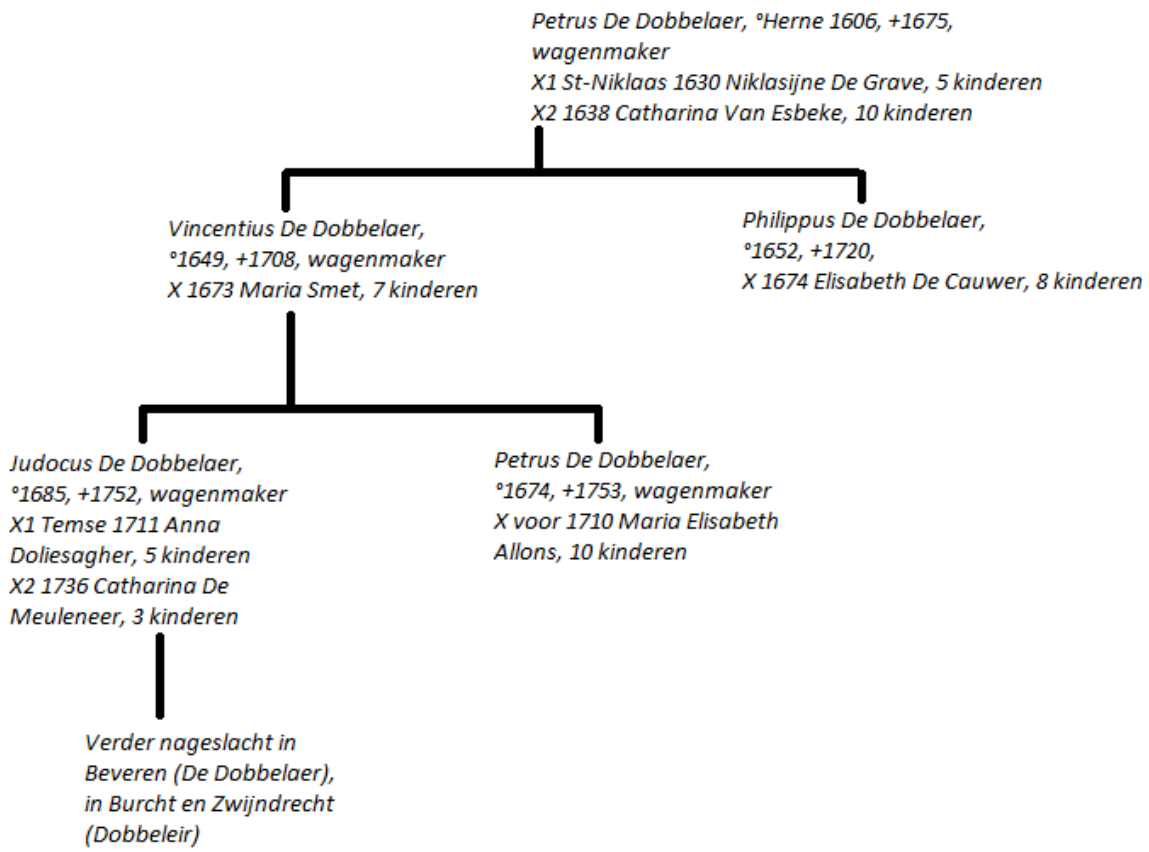
Een *Pieter* De Dobbelaer vestigt zich omstreeks 1630 in de Beverse Kloosterstraat als wagenmaker. Hij is afkomstig van het dorpje Herne dat gelegen is ten zuidwesten van Brussel, thans in Vlaams-Brabant, net op de taalgrens. Het grenst aan Edingen dat in Waals-Brabant ligt en in de

[94] F. De Potter, J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der povincie Oost-Vlaanderen, 1877, P. 62.
[95] M. Steels, Het Hof van Paddeschoot. Een 'nobele' hofstede in Sint-Niklaas, AOKLVW, 209, P. 29.

middeleeuwen de thuishaven was van de heer van Edingen. Herne behoorde tot het Hernegewoud dat een leen was van de heer van Edingen. In de 18de eeuw was dit de hertog van Arenberg die dus ook de drie heerlijkheden Beveren, Verrebroek en Kieldrecht-Doel in zijn bezit had. Vermoedelijk staat de verhuizing van *Pieter* De Dobbelaer op een of andere manier in verband hier mee.

Hij huwt een eerste maal in Sint-Niklaas met Niklasijne De Grave waarbij zijn broer Vincentius De Dobbelaer als getuige optreedt. Deze wordt baljuw van Schelderode, Munte en Bottelare, een leen dat afhing van de Oudburg van Gent en gelegen was ten zuiden van de stad. Uit *Pieter*'s eerste huwelijk kwamen er 5 kinderen, waarvan drie zonen: Joannes sticht een gezin in Belsele, Anthonius trekt naar Melsele en *Pieter* blijft in de stad van zijn moeder wonen.

In 1638 hertrouwt *Pieter* De Dobbelaer na het overlijden van zijn eerste vrouw met Catharina Van Esbeke. Zij was een dochter van de Beverse schepen Anthonius Van Esbeke en stamde uit een vooraanstaande familie: haar oom was stadhouder Judocus Van Esbeke en diens zoon werd erfelijk meier. Ook deze familie kwam vermoedelijk van elders. Uit zijn tweede huwelijk kwamen er nog een 10-tal kinderen bij waarvan 6 zonen. Egidius De Dobbelaer trok richting Haasdonk, Franciscus bleef ongehuwd, twee zoontjes stierven op jonge leeftijd en de broers Vincentius en Philippus De Dobbelaer zouden in het 18de eeuwse Beveren een aantal keer opduiken in de archieven.

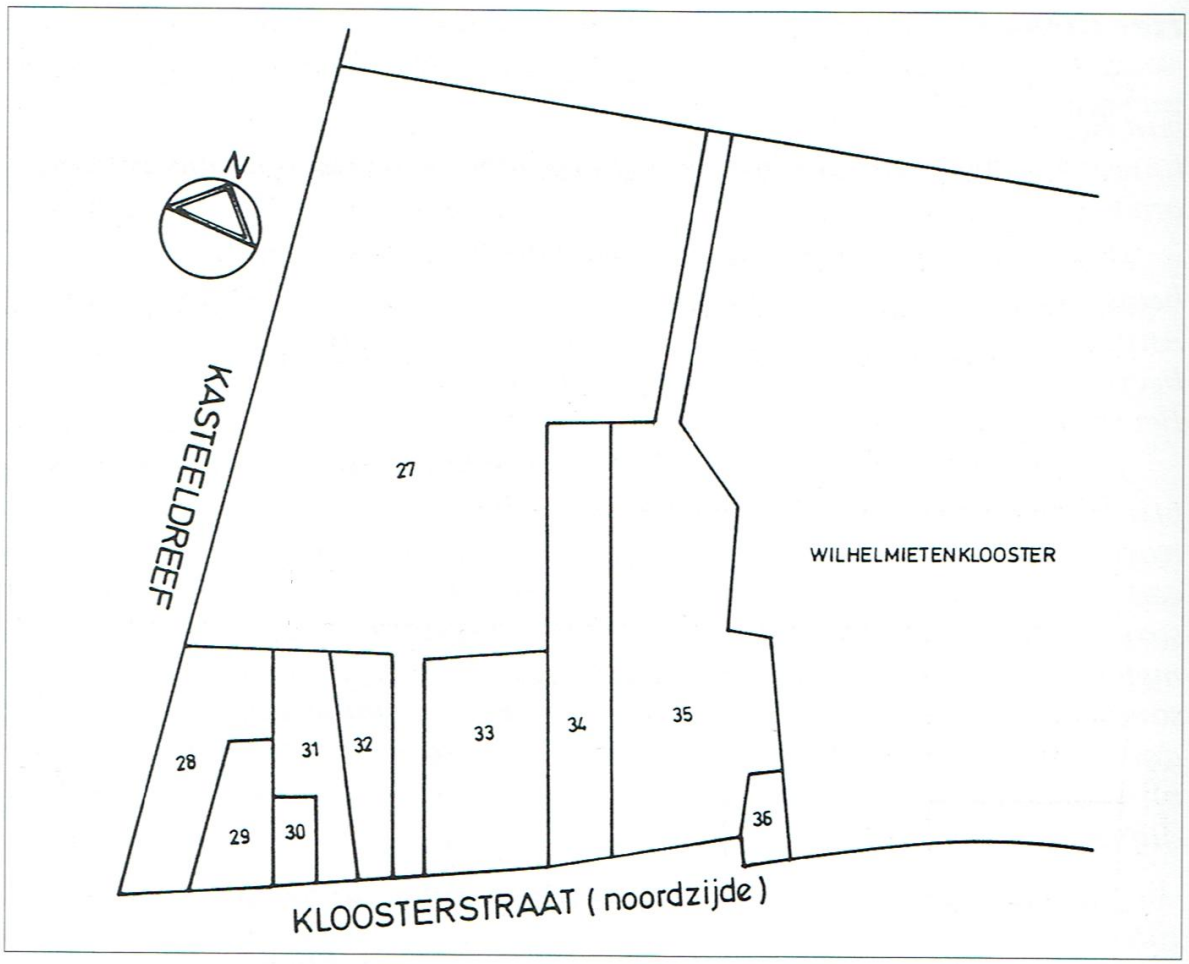


Stamboomschema van de oudste generaties De Dobbelaer in Beveren

Na de brand die in 1702 het dorpscentrum nagenoeg volledig vernielde, is er in de Wettelijke Passeringen van de heerlijkheid Levergem en Doorn sprake van verkopen van afgebrande hofstedes.[96] Zo verkoopt Philippus De Dobbelaer zijn eigendom in de Kloosterstraat aan buurman

[96] P. Verheyen, *De brand van Beveren in 1702*, HLVB, 1972, P. 11-14.

Adrianus Reyns. *Pieter*, een zoon van zijn broer Vincentius, woonde ook in dezelfde straat en koopt nog de eigendom van de erfgenamen van Judocus Weyn.



Bewoning 20e wijk - Kloosterwijk (Noordzijde Kloosterstraat).
28. Lambrecht De Jonghe (B); 29. Jan Stevens (B); 30. Adriaan Reyns (B); 31. Philip De Dobbelaer (B); 32. Jacobus Hertsens (B); 33. Frans De Munck (B); 34. Pieter De Dobbelaer (B); 35. Pieter Lombaert (B).

Kaartje met perceel 31 de hofstede van stamvader Pieter De Dobbelaer (perceel 31), dat in het bezit was gekomen van zijn zoon Philippus, en perceel 34 -vlak naast de woning van Petrus Lombaert (=35)- waar Pieter (°1674, zoon van Vincentius) woonde[97].

Vincentius De Dobbelaer ontspringt de brand van 1702

Vincentius (°1649) had al in 1679 een hofstede op de oostzijde van de Vrasenestraat gekocht, dat omschreven werd als *huysaegie ende gront* grenzende in het oosten en het noorden aan de

[97] P. Verheyen, *Het proces na de brand van Beveren in 1702*, HLVB, 2003, P. 38. Het is niet duidelijk welk perceel de afgebrande hofstede was van de erfgenamen van Judocus Weyn. De woning van Vincentius De Dobbelaer in de Vrasenestraat bevond zich op perceel 62. Zie ook OAB, nr. 279

erfgenamen van de weduwe van *Rombout* van Reusele, en in het zuiden aan de erfgenamen van *Louis* Inghels.[98] Het stuk grond is een **volgleen** onder *thof van leverghem ende doorn*, en er is blijkbaar nog een gemeenschappelijke steenput met de familie Inghels. Vincentius zou dus net zoals zijn vader een man van leen worden van de heer van Levergem en Doorn. In 1691 verkoopt hij zijn eigendom *eert vast ende nagelvast* aan Michiel Van Bogaert.[99] Vincentius mag er met zijn gezin nog een paar maanden blijven wonen *behaudens dat de cooper vermagh te metsen temmeren ende hovenieren.*

In 1696 zal hij het perceel aan de overkant van de Vrasenestraat (nr.33) kopen van Lucas Maes en Petrus Lombaert.[100] Dit perceel lag ten noorden van de hofstede van bakker Jan De Mulder waar in 1702 een verwoestende brand zou uitbreken. Vincentius was nog maar een paar jaar verhuisd en zijn eigendom zou door de zich naar de Markt verspreidende brandhaard gespaard blijven. Zijn vroeger huis aan de overkant van de straat zou evenwel ook vernield worden. Als een van de eerste getuigen van de brand verklaart hij dat hij *tusschen den twelfven en half een naer middagh* op weg was naar *Jan* D'hertoghe *woonende binnen den dorpe* alhier. Toen hij het huis van bakker De Mulder passeerde zag hij door het dakvenster *eenighe domp ofter roock.* Toen hij na zijn bezoek aan Jan D'hertoghe terug voorbij het bakkershuis stapte, had de bakker blijkbaar nog altijd geen vermoeden van brand. Kort daarna heeft Vincentius zijn zoon Judocus horen roepen dat er brand was uitgebroken.[101]

Minder geluk hadden zijn broer Philippus en Vincentius' oudste zoon *Pieter* die beiden in de Kloosterstraat woonden. Hun beide hofstedes brandden af. Philippus verkoopt dan zijn vernielde eigendom aan buurman Adrianus Reyns. Pieter zou blijkbaar zijn huis heropbouwen[102], bovendien koopt hij nog het perceel van de erfgenamen van Judocus Weyn. Ook Philippus was een man van leen van de heer van Levergem en Doorn, daar hij in het bezit was gekomen van het ouderlijk huis. Hij moet dus na het overlijden (1675) van zijn vader de leenverheffing gedaan hebben. Of de beide broers en wellicht ook Vincentius' zoon Pieter, deel uitmaakten van het lokale leenhof van Levergem en Doorn en welke rol ze er speelden, kan nog verder onderzocht worden. Interessant is hier nog te melden dat de neef van hun moeder, de Beverse meier *Jan* Van Esbeke, ook in die periode baljuw was van de heerlijkheid Levergem en Doorn.[103]

---

[98] OAB nr.32, Wettelijke passeringen Levergem en Doorn, f°16. Deze hofstede komt overeen met perceel 62 op het kaartje in P. Verheyen, *Het proces na de brand van Beveren in 1702*, HLVB, 2003, P.39. Ook in OAB nr.279, Quohiere van de prochie, 1664, aantekening 1682.

[99] OAB nr. 32, Wettelijke passeringen Levergem en Doorn, f°98. Het wordt nu omschreven als palende in het oosten aan juffrouw Catharina van Schoore, weduwe van Egidius de Manghelaire, in het zuiden aan de erfgenamen van Louis Inghels en in het noorden aan de koper. Blijkbaar was het perceel nr. 62 dus verdeeld over 2 eigenaars.

[100] OAB nr. 32, Wettelijke passeringen Levergem en Doorn, f°243, palende zuid Adrianus Verstraeten, west Martinus de Rycke en noord Jacobus De Munck en Jan Vermeulen. Vermoedelijk was de behuisde hofstede met schuren en stallingen voordien in het bezit van Judocus Smet (+1696), de schoonvader van Vincentius. Zijn vrouw had 1/3 geërfd, de andere 2 delen koopt hij over van haar zussen Catharina en Sara Smet, die de verkoop mee ondertekenen. Er wordt nog gesproken over een achterliggend stuk land en over cijnsgeld. De verkoopprijs bedraagt iets meer dan 122 ponden grooten.

[101] OAB nr. 1392, Enkwesten 1702. De verklaring werd afgenomen door leenmannen *Matthys* Cant en Guillelmus Dies, griffier was Michael Dullaert.

[102] P. Verheyen, *Het voormalig vredegerecht te Beveren-Waas*, HLVB, 1971, P.78. In 1750 wordt er een akkoord aangegaan tussen de erfgenamen van Michael Dullaert en *Pieter* De Dobbelaer in verband met een op te stellen scheidingsmuur. Dit werd geregistreerd in het boek van erfenissen van het hof van Levergem, Doorn en ter Beecx.

[103] OAB nr. 29, Notitieregister Levergem en Doorn, f°158v°. Jan Van Esbeke wordt in 1662 als baljuw vermeld.

Philippus De Dobbelaer als pachter van de Wilhelmieten

Het Beverse Wilhelmietenklooster had ook grondeigendommen in Melselepolder. In 1708 wordt er een klacht ingediend tegen Philippus De Dobbelaer omdat hij geweigerd had zijn jaarlijkse **pacht** van 11 ponden grooten te betalen. De reden hiervoor werd niet meegedeeld in het processtuk. De klacht werd ingediend bij de vierschaar van Melsele, dat onder de jurisdictie van het Land van Waas viel. Daar Philippus ondertussen al twee jaar achterstallige landpacht diende te vereffenen en dit nog altijd ondanks *diversche vriendelijcke vermaeninghen* niet was gebeurd, werd hij veroordeeld tot het alsnog direct betalen van het verschuldigde bedrag. Bij weigering zou het gerst dat op het veld stond mogen geoogst en verkocht worden *inde aldergrootste haeste* daar de *geirste* ondertussen *gheheel rijp* was.[104]

*De Beverse **Sint-Sebastiaansgilde***

Regelmatig wordt er in oude archieven melding gemaakt van deze schuttersgilde die toch heel wat dorpelingen in zijn rangen telde. Zij dienden *ter goede naem en faem* te zijn. Het doel van deze vereniging was ontspanning en vermaak, maar oorspronkelijk was er ook de vorming van geoefende schutters die konden meedoen aan oorlogen. De gildebroeders werden toegelaten na het afleggen van een eed, en het betalen van lidgeld. Allen dienden ze voorzien te zijn van een handboog en een aantal pijlen.

Het bestuur bestond uit ondermeer een hoofdman, een koning of keizer, een deken, een baljuw, een bezorger. De hoofdman stond aan het hoofd van de gilde en zat de vergaderingen voor. De leden dienden verplicht aanwezig te zijn en de baljuw van de gilde waakte over het nakomen van de reglementen en eventuele tekortkomingen. Wie op schietingen die overal in het Land van Waas plaatsvonden, de koningsvogel afschoot werd koning en genoot een aantal voordelen. De meeste van deze functies werden ingevuld na jaarlijkse verkiezingen door de gildebroeders. Vaak waren de leden voorzien van speciale kostuums en droeg men een halsketting, een breuk genoemd, met de nodige eretekens.[105]

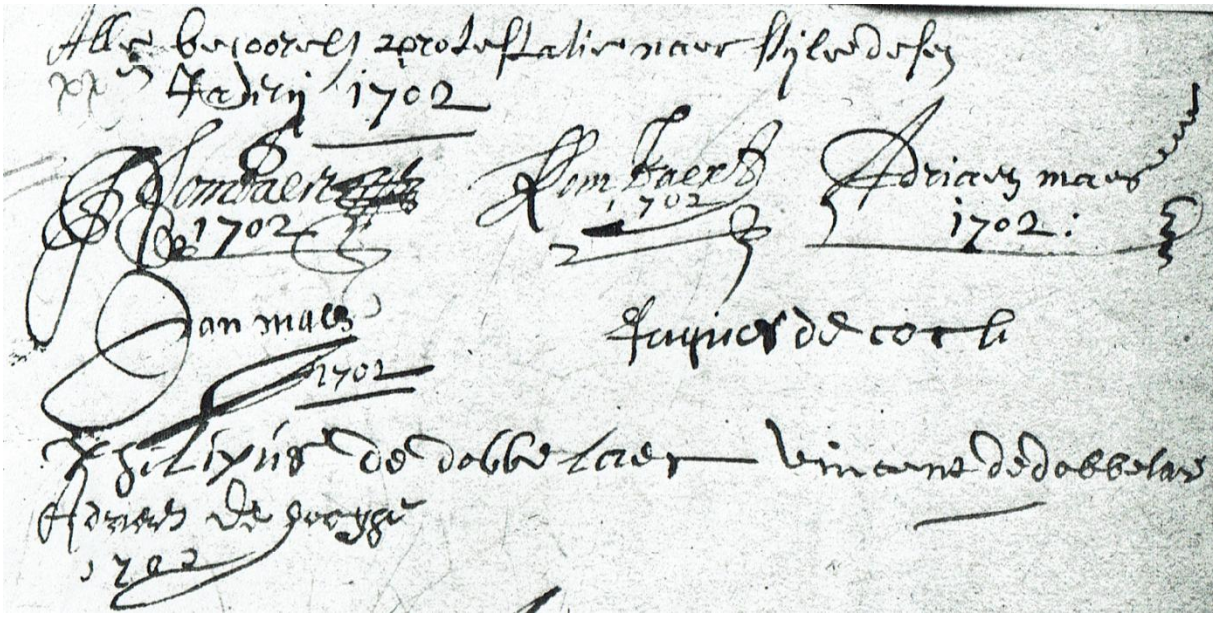
De bezorger was de griffier van de gilde die ook de inkomsten inde en de schulden betaalde. In 1698 wordt Vincentius De Dobbelaer genoemd als bezorger. Zelf had hij de prijsvogel afgeschoten en ontving hiervoor een som van 4 ponden 10 schellingen grooten. De gilde betaalde hem ook vijf tonnen bier die smakelijk door de gilde broeders aanvaard werden. Ook zijn broer Philippus had al in 1687 de koningsvogel afgeschoten. Beiden waren wagenmakers van beroep en men liet hen ook de gaaien en de vogels maken en de wip rechten. Als lidgeld, ook doodschuld genoemd omdat hiermee ook de lijkdiensten van overleden gildebroeders werden betaald, betaalde men toen 3 schellingen 8 grooten.[106]

---

[104] Archief Wilhelmieten nr. 173, er wordt gesproken over 11 gemeten land in Melselepolder, in de wijk Destelhouck. Philippus betaalt in 1708 dus ongeveer 1 pond jaarlijkse pacht/gemet (of ongeveer 2 pond grooten/ha). Tussen 1690 en 1760 kon de pachtprijs op het Beverse hoogland tot 3 ponden grooten en meer per ha bedragen, in: J. Smessaert, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Bevolkingsevolutie en bevolkingsstructuren, 1986, P.198.

[105] C. De Bock, *Onze St. Sebastiaansgilde in de XVIIe en XVIIIe eeuwen*, AOKLVW, 1907, P. 35-89. Bij de feeststoeten deed men ook beroep op trommelaars, fluitspelers en narren. De alferis was belast met het dragen van het vaandel. Koningen die de prijsvogel hadden afgeschoten werden met de nodige eer ingehuldigd. Telkens werd ook de vorige koning in stoet aan zijn huis afgehaald om naar de kerk te gaan.

[106] OAB nr. 1716, Afschriften en rekeningen. Vincentius De Dobbelaer wordt in 1698 genoemd, zijn broer in 1702. De geldsom die men als prijsgeld ontving diende vaak voor het laten maken van zilveren schakels die op de breuk werden aangebracht.



Handtekeningen van de broers Vincentius en Philippus De Dobbelaer onder een rekening van de Sint-Sebastiaansgilde uit 1702.

Op kerkelijke feestdagen gingen de gildebroeders mee in soms kleurrijke processiestoeten. In de kerk hadden ze hun eigen altaar[107] in de zijbeuk ter ere van hun patroonheilige Sint Sebastiaan. Ook bij koningsschietingen ging men eerst onder het luiden van de klokken naar de kerk voor het bijwonen van een mis. Processies en schietingen werden meestal afgesloten met luisterrijke feestmaaltijden die door de gilde bekostigd werden.

Over hoofdcijnzen en het beste hoofd

De Dobbelaer's dienden net zoals andere dorpsbewoners de door het dorpsbestuur opgelegde belastingen te betalen en verder te voldoen aan enkele heerlijke rechten zoals het betalen van een cijnsrente op hun grond –voor zover het niet ging om een volgleen- of het afstaan van het beste stuk uit de erfenis (*het beste hoofd*). Aan dit laatste kon men ontsnappen als men kon aantonen dat men afstamde van een vrije moeder.[108]

Zo verschijnt stamvader *Pieter* De Dobbelaer in de hoofdcijnsboeken wanneer hij huwt met zijn tweede vrouw Catharina Van Esbeke. Hij zou jaarlijks aan de ontvanger van de Gentse Sint-Pietersabdij een hoofdcijnsbedrag betalen voor zijn vrouw en zijn kinderen. Wanneer deze

[107] Dit altaar werd in 1743 op kosten van de gilde gemaakt voor een som van 950 gulden (=iets meer dan 158 ponden grooten). In de Sint-Martinuskerk bevonden zich nog andere zijaltaren, zoals dit van het broederschap of confrerie van Sint Blasius die voor hun overleden leden missen lieten celebreren aan hun eigen altaar. Daarnaast waren er ook kapelanijen die bediend werden door een kapelaan die niet in Beveren zelf woonde, de Wilhelmieten traden dikwijls als plaatsvervangers op. Er werden eeuwigdurende zielemissen opgedragen ter ere van de stichters van de kapelanij, vaak waren dit voorname families. In: R. Weemaes, De Sint-Martinuskerk in het land van Beveren, 1979, P. 343. Kapelanijen beschikten vaak zelf over onroerende goederen die ze als schenkingen hadden verworven.

[108] Dit voorrecht werd in vrouwelijke lijn doorgegeven en in ruil diende men jaarlijks een hoofdcijns te betalen aan een kerk of abdij. In: M. Van Stappen, Cijnsboeken als bron voor genealogie, toponymie en demografie in het Land van Waas, HLVB, 2006, P. 21-33. Voor alle duidelijkheid dient een verschil gemaakt te worden met cijns die men voor een stuk grond nog altijd diende te betalen. De te betalen hoofdcijns daarentegen diende dus ter compensatie van het niet meer onderhevig zijn aan het recht van *het beste hoofd.*

meerderjarig werden of huwden werden ze niet meer geregistreerd[109], of was het bij dochters hun echtgenoot die betaalde.

We vinden ook *Pieter*'s zoon Philippus met zijn gezin terug in de hoofdcijnsboeken, hij huwde immers met een vrije vrouw, Elisabeth De Cauwer, en hun kinderen zouden dus tot de groep van vrije mensen behoren. De hoofdcijns werd nu betaald aan de Sint-Baafsabdij. Zijn broer Vincentius werd samen met zijn gezin niet verder meer opgenomen in de lijst van vrije mensen, daar zijn vrouw Maria Smet blijkbaar zelf niet afstamde van een vrije moeder. Hijzelf stamde wel af van een vrije moeder, en zou dus jaarlijks een hoofdcijns blijven betalen enkel voor zichzelf. Bij zijn overlijden dienden zijn erfgenamen dus niet te voldoen aan het recht van *het beste hoofd*. De zonen van Vincentius en van Philippus zouden op hun beurt met hun gezin weer uit de lijsten verdwijnen, ze huwden immers niet met een vrije vrouw.

De zonen van Vincentius en Philippus

We hebben eerder al vermeld dat van de 6 gehuwde zonen van stamvader *Pieter* De Dobbelaer er zich 4 elders in het Waasland vestigden, enkel Vincentius en Philippus zorgden voor een Bevers gezin. Hiervoor konden we al kennismaken met *Pieter*, de oudste zoon van Vincentius, die na de brand van 1702 in de Kloosterstraat bleef wonen, en zijn jongere broer Judocus, die als een van de eerste de brand opmerkte in de Vrasenestraat. Vincentius werd vader van 7 kinderen die allen volwassen werden, wat niet zo vaak voorkwam in die tijden. Hij overleed op 57-jarige leeftijd.[110] Zijn broer Philippus overleed op 67-jarige leeftijd, en werd vader van 8 kinderen waarvan er één op jonge leeftijd overleed.[111]

Judocus, de jongste zoon van Vincentius, huwde met Anna Dolieslagher, en had zijn hofstede op het Zillebeek. Net zoals zijn vader en zijn broer Pieter in de Kloosterstraat, was hij een wagenmaker. Hij kreeg uit zijn huwelijk vijf kinderen waarvan er één op jonge leeftijd was overleden. Toen zijn vrouw overleed werd er voor de wezen een boedelbeschrijving opgemaakt waarin sprake was van stukken grond die zij geërfd had en van stukken die Judocus had geërfd. Bij de huisraad worden ondermeer pluimbedden, *slaeplaeckens, ijsere potten*,… opgesomd. Judocus hertrouwt dan met Catharina De Meulenaer en om een of andere reden verhuist dit gezin naar Meerdonk, waar er nog 3 kinderen geboren worden. Hijzelf overlijdt op 67-jarige leeftijd.[112]

Het is langs deze Judocus dat alle huidige naamdragers van de Beverse familienaam De Dobbelaer afstammen[113], ook van de variant Dobbeleir in Burcht en Zwijndrecht. In het kader van een DNA-project van Familiekunde Vlaanderen, kon zo aangetoond worden dat de Beverse stamboom verwant is aan families De Dobbeleer in het Brabantse Pajottenland en omgeving, waartoe ook Herne behoort, de bakermat van stamvader *Pieter* De Dobbelaer!

Pieter, de oudere broer van Judocus, overleed op 80-jarige leeftijd in zijn woning in de Kloosterstraat. Er werden in zijn gezin met Maria Elisabeth Allons[114] 10 kinderen geboren, vier hiervan stierven op

---

[109] Zie Nieuwkerken einde 16de-begin 17de eeuw, www.stap-brug.be.
[110] Bij zijn overlijden waren er nog minderjarige kinderen, er werd blijkbaar geen staat van goed opgemaakt.
[111] Ook bij het overlijden van hun moeder waren er nog minderjarige kinderen, maar werd er blijkbaar geen staat van goed opgemaakt. Bij het overlijden van de vader waren de andere kinderen al meerderjarig.
[112] Bij zijn overlijden is geen staat van goed terug te vinden, ook niet bij het overlijden vooraf van zijn tweede vrouw.
[113] Ook de auteur van deze bijdrage maakt langs moeders kant (Frieda De Dobbelaer, +1996) deel uit van deze omvangrijke stamboom. Er zijn in de rest van Vlaanderen nog verschillende andere stambomen Dobbelaer/Dobbeleer en varianten op deze familienaam bekend (www.dobbel-beker.be).
[114] Bij haar overlijden werd een staat van goed opgemaakt.

jonge leeftijd. Van zijn drie volwassen zonen, trok Bernardus naar Kallo, en Martinus naar Sint-Gillis.[115] Enkel Petrus Franciscus blijft in de ouderlijke woning in de Kloosterstraat wonen als wagenmaker. Hij wordt ook vermeld als horlogemaker en zilversmid.[116] Twee dochters van hem bereiken de volwassen leeftijd, en het is de ongehuwde Anna Francisca De Dobbelaer, die als rentenierster in 1827 overlijdt in de woning van haar vader en hiermee het Beverse hoofdstuk van deze familie in de Kloosterstraat afsluit!

Van de twee zonen van Philippus die de volwassen leeftijd zouden bereiken, gaat Joannes Baptist in de buurt van het *Derde Repdorp* wonen, en zijn broer Petrus vinden we terug in de heerlijkheid Zillebeke, Rasegem en Massene, en later in Vrasene. Deze laatste huwde twee maal en werd vader van 12 kinderen. Hiervan bereikte er nu slechts één de volwassen leeftijd.[117] Dat deze familie uit het centrum van Beveren wegtrekt –vader Philippus woonde immers in het ouderlijke huis in de Kloosterstraat- kan mogelijk te maken hebben met de brand van 1702 waarna de afgebrande hofstede werd verkocht.

Het zijn de nakomelingen van Joannes Baptist De Dobbelaer die op het einde van 18de eeuw en in het begin van de 19de eeuw nog in het nieuws zullen komen. Zijn zoon Franciscus wordt in 1807 immers vermeld bij de 100 rijkste mannen in Beveren. Hij was landbouwer van beroep en woonde op de hoek van de huidige Donkerstraat en Heiveldstraat.[118] Hij wordt ook vermeld als **armmeester**.[119] Deze waren als beheerders van de giften en de goederen van de kerkelijke armenzorg aangesteld. Ook de oudere ongehuwde broer van Franciscus, Petrus De Dobbelaer, wordt in dezelfde periode armmeester en behoorde ook tot de notabelen van Beveren.[120] Begin 19de eeuw zal ook deze zijtak van de familie De Dobbelaer uitgestorven zijn.

Het is opmerkelijk en uiterst boeiend hoe één persoon zich in het feodale Beveren kon vestigen en voor een nageslacht zorgen dat zich verspreidde over nagenoeg gans het Waasland. Enkel in Beveren-Waas zelf, ook in Burcht en Zwijndrecht, zijn er op dit moment nog nakomelingen van stamvader *Pieter* De Dobbelaer. Wat de reden was van zijn migratie vanuit het dorpje Herne heeft vermoedelijk te maken met de heer van Arenberg, die zowel Beveren als Herne in zijn bezit had. Verder speurwerk zal dit in de toekomst meer in detail kunnen aantonen.

Marc Van Stappen, 2021, www.stap-brug.be

[115] De nakomelingen van Bernardus, ook wagenmaker, zijn terug te vinden in Kallo, Doel en het Zeeuwsvlaamse Hontenisse. Einde 19de eeuw sterft deze tak uit. Ook van zijn broer Martinus, sterft het nageslacht uit in de 19de eeuw.
[116] W. Nys, 18de-eeuws Bevers zilver?, HLVB, 1997, P. 23-28.
[117] Enkel een Ferdinandus De Dobbelaer werd 70 jaar. Hij bleef ongehuwd en overleed in Verrebroek.
[118] P. Verheyen, *De 100 rijkste mensen te Beveren … in 1807*, HLVB, 1992, P. 36.
[119] OAB nr. 1695, periode 1.5.1792-30.4.1793.
[120] D. Verelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en institutionele geschiedenis, 1984, P. 370.